

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯДАД ҮНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996
АПРЕЛИИН
4
Хабарай дунда сагаагиан
туулай
нарын 16
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№64 (1940)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЮНЭДЭХИ СЕССИ ТУХАЙ

Буряд Республикын Арадай Хуралай юнэдэхи сесси хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлбэ. Сессийн эхилхээр хоёрдохи үдэрийн "Буряд Республикын 1996 оной республиканска бюджет тухай" Буряд Республикын Хуулида хубилаалтанууд ба нэмэлтнүүдые оруулха тухай, Буряд Республика дотор үмсэлэлгын программн дүргэлтэ тухай тоосоон, "Буряд Республикын предпринтинуудые үмсэлэлгэ ба гүрэнэй бэшэ болголо тухай" Буряд Республикын хуулида хубилаалтанууд ба нэмэлтнүүдые оруулха тухай асуудалнууд хаража үзэгдэн байгаа.

Горчакова болон бусад хабаадахан байна. Арадай Хуралай сесси зүшэн хэлсэгдэн асуудалаар тогтоол баталан абаа. Сэлэнгын аймагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын гулваа, Арадай Хуралай депутат Н. Д. Бадмаев мүнгэ хангаар райондо туналха тухай асуудалаар Арадай Хурада хандахан байгаа. Буряд Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агалов тус асуудалаар харюугай үгэ хэлэбэ. Гэбэшье тус асуудалде Арадай Хуралай Бюджетэй ба финансын талаар комитеттэ, республикын Правительствын хабаадалгатайгаар хаража үзөөд, тус асуудалаар шийдхэбэри абахынь сесси дурдахдаа. Друунын аймагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын гулваа Ц. Э. Доржиевай асуултаар республикын ой модоной ажахын министр А. Д. Голоушкин үгэ хэлэбэ. Арадай Хуралай депутатууд В. И. Сафронов, П. П. Помуран, А. Д. Карнышев болон

бусад ханамжаяа хэлээн байна. Удаань сесси Буряд Республикын хүн зоние социальна талаар хамгаалгын жасын хүдэлмэри тухай социальна хамгаалгын жасын директор С. Н. Тумуровой элидхэлье шагнаба. Тус асуудал зүшэн хэлсэгдэ депутатуд Е. Ц. Семёнов, Н. П. Лнейцев, Г. А. Дождикова болон бусад хабаадахан байна. Буряд Республика доторхи Россин Федерациин Пенсионно жасын отделениин хүдэлмэри тухай мэдээсэл сесси шагнаба. Россин Федерациин Пенсионно жасын делегацие эрхилэгшэ П. А. Улаханов мэдээсэл хэлэн байна. Тэрэшлэн Буряд Республикын Верховно сүүдэй түрүүлэгшэ А. О. Хориневой дурдахалаар республикын Верховно сүүдэй түрүүлэгшын орлогшоор Г. А. Осокин, Верховно сүүдэй судьягаар О. А. Вияк гэгшэд хунгадаба. Энээгээр сесси хүдэлмэриее дүүргээ.

Буряд Республикын Президентын Зарлиг

А. Л. АНГАРХАЕВ ТУХАЙ

"Буряд үнэн" газетые эмхидхэн байгуулха тухай договорой 4-дэхи статьятай зохилдуулан, ингэжэ тогтооноб:

1. Ангархаев Ардан Лопсоновиче "Буряд үнэн" газетын редакторай тушаалда томилхо.
2. Гар табигдаһанһаа хойшо тус Зарлиг хүсэндөө орохо. Буряд Республикын Президент А. В. ПОТАПОВ. Улаан-Үдэ хото, Правительствын байшан. 1996 оной апрелин 2. № 124

Хожомнь Буряда Уран зохёолшодой холбооной дурдахалаар зохёохы ажадаа ороо лэн. Ардан Ангархаев - Улаан-Үдэ, Москва хотонудта хэблэгдэнн расказуудай, туужануудай, романай номуудай автор. Зүжэгүүдын буряад болон Монголой драмын театруудта табигдаһан юм. 1989 ондо СССР-

ЗӨӨРИ ХЭНЭЙ ГАРТА ОРОНОБ?

Буряд Республикын Арадай Хуралай юнэдэхи сесси хүдэлмэриее үргэлжэлүүлбэ. Депутатууд үнэтэй сагаа гэншүгөөр "Буряд Республика доторхи муниципальна албан тухай" Буряд Республикын Хуулин проектые зүшэн хэлсэжэ эхилбэ. Тус асуудалаар Арадай Хуралай комитетэй түрүүлэгшын орлогшо В. К. Кукишинов элидхэл хээ. Арадай Хуралай депутатууд хуулин проектые статья стаягаарнь зүшэн хэлсэһэн байна. Хуули хайнаар бэдэгдэн байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Гэбэшье зарим статьянууд тухай арасадаата хоёрдөөнүүд болошоб. Жэшээхэдэ, тус хуулин 39-дэхи статья соо муниципальна албан депутаттаар хунгагдаха эрхэтэй гэжэ бэшэгдэн байгаа юм. Удаан сар соо асуудал зүшэн хэлсэһэн удаа тэдэнэр шотагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын зургаанай алба хаагша депутатаар хунгагдажа болохогүй гэнэн шийдхэбэри абтаба. "Буряд Республикын муниципальна албан тухай" Буряд Республикын Хуули депутатуудай оной дуугаар баталан абтаба. Удаань Арадай Хуралай юнэдэхи сесси "Буряд үнэн" газетын ахмад редактор тухай асуудал хаража үзэбэ. "Буряд үнэн" газетын редактораар ажаллажа байһан Ц. Б. Цырендоржиев ажалдаа халирхайгаар хандадаг байгаа гэжэ Буряд Республикын Президент А. В. Потапов сессидэ мэдээсэл, тэрэ тушаалда уран зохёолшо Ардан Ангархаевые томилхы сессидэ дурдахда. Арадай Хуралай депутатууд ноусаар дуугаа үгэбэ. Депутатуудай 36 дуугаар А. Л. Ангархаев "Буряд үнэн" газетын редактораар хунгагдаба. Тийхэдэ Арадай Хуралай Тооллын палатын түрүүлэгшын орлогшыне хунгаха хэрэгтэй байгаа. Арадай Хуралай депутатууд мүн эе шоусаар дуугаа үгэжэ, тус тушаалда Тамара Александровна Дендуковае хунгаба.

"Буряд Республика доторхи захиргаанай-территориальна байгууламжа тухай" Буряд Республикын Хуулин проект зүшэн хэлсэгдэ мүн эе бэлэһэнээр үнэрөөгүй. Хуулин тосхон хоёрой илгаае тодорхойло асуудалаар депутат Идамжапов асуудал табихадаа, тосхонуудта ажаһуугшад олонхи ушарта хүнгэлэлтэнүүдтэй байдаг гэжэ тэмдэглээ. Удын захарлалай һүүлээр республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, Зөөри эрхилэлгын комитетэй түрүүлэгшэ Н. А. Астапенко "Буряд Республикада гүрэнэй ба муниципальна предпринтинуудые үмсэлэлгэ 1995 оной программын дүргэлтэ тухай" элидхэл хээ. 1995 оной программын дүргэлтэ гэжэ хэлэгдэбэшье, элидхэл дотор бүри 1992 онһоо байгша он хүртээр ябуулагдаһан үмсэлэлгын дүнгүүд согсологдоо. Тийн 1992 онһоо 1422 предпринти Бурядтамнай үмсэлэгдоо юм байна. Эдэмнай федеральна, республиканска ба муниципальна зөөридэ ородог предпринтинууд болоно. Гүрэнэй зүгһөө предпринтинуудые залан хүтэлбэрилгы хангахын тула 8 акционернэ бүлгэмүүдтэ акцинуудай контрольно пакедые гүрэнэй зөөридэ орхихо гэжэ хараалагдаа лэн. Эдэмнай ямар предпринтинууд бэ гэбэл, "Бурятбыттехника", "Бурятлес", "Бурятнефтьпродукт", "Хладокомбинат" гол мүрэнэй порт. Циликанай продснаб гэхэ мэтэ болоно. Тийхэдэ Багдаринай геолого-бэдэрэлгын экспедицидэ, "Буряткинига" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ Алтан акци гүрэнэй зүйл нэбтэрүүлэгдээ. Энэнь юун бэ гэхэдэ, акцинуудай дилэнхи (контрольно) хубинь гүрэндэ гү, али предпринтида дамжуулагдаха бэшэ, харин гүрэнэй зууршаланһан али нэгэн эзэндэ (амыараа хүн, үмсын фирме гэхэ мэтэ) үгтэнэ. Гусинозерскын "Керамика" (хирниисын завод), республиканска типографи, Гусинозерскын радиозавод гэхэ мэтэн үнн эхэтэй 9 предпринтинуудые үмсэлэгдөө,

дүн хамта 42 миллиард 400 миллион болон 3981 американ доллар тус предпринтинуудта номолхо аргатай гэхэ гү, али үриенэ сүм хааха шадалтай эзэдтэ акцинуудай томо томо пакедүүд худалдагдаа юм. Энэ мэтэшлэн, 1996 оной январин 1-нэй байдалаар республикын экономикадо 10 миллиард мүнгэн номологдоо. Бүхы дээрээ 1995 ондо предпринтинуудые, гэр байшангуудые, дүүргэгдээгүй барилгануудые үмсэлэгдөө 9 миллиард 850 миллион түхэриг олзо абтаха гэжэ хараалагдаһан аад, 34 миллиард 104 миллион абтаа. Депутатууд В. В. Хингелов, А. Г. Нечасов, А. И. Кардаш, Л. С. Шилов, Н. М. Антонов, В. И. Будаев, М. И. Семенов, В. Ф. Калашников гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, илангаяа түрүүлгын шатада ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, худалдаа наймаанай предпринтинуудые үргэлжэдэнн үмсэлэгдөө, дээрнээ үгтэһэн хатуу график, даабарине заатагуй дүүргэхые оролдоһоний эсэстэ тэрэ үедэ үмсэлэгдэнн предпринтинуудай олониннь хүсэд хэрэглэгдэнгүй, хооһон хэбтэнэ гэжэ шүүмжэлээ. Жэшэнь, республикын аймаг бүхэнэй түбүүдтэ, худөө һууринуудта ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын албанууд (КБО гэхэ мэтэ) огтолон үгы болоһонхой, олон магазинууд хооһон хэбтэнэ. Тиймэ тула предпринтинуудые худалдажа абаад, саашадан урданайн шэглэл, мэргэжэлээр тодорхой сар соо хэрэглэхэ, 3 хараһаа үлүү үйлдэбэриие зогсоохогүй гэхэ мэтэ дүрим, эрилтэнүүдые дүүргээгүй эзэдһээ тэдэ предпринтинуудые хуулин ёһоор хуряжа абаха, юрэнхыдөө, олон ушарта шодэ балай үүсхэлнүүдые гаргадаг Федерациин хүтэлбэриие дахахгүй, эндэхи зөөриее өөлэгдөө олзотойгоор үмсэлэхэ арга хангаһан программануудые саананхи үедэ хараалха гэхэ мэтэ шлээдһыне зүб ханамжанууд сесси дээрэ хэлэгдэбэ.

Ардан Лопсонович Ангархаев 1946 ондо Түнхэнэй аймагай Галба нотагта түрэнэн юм. Толтын дунда хургуули мүнгэн медальтайгаар дүүргэһэнэйнгээ удаа Бурядай багшанарай институтта ороо. Физикэ заадаг мэргэжэлтэй багша болоод, Тооро нотагта ажаллаа. 1976 ондо Түнхэнэй аймагай "Саяан" газетын таһагые даагшаар томилогдоһон юм. 1980 онһоо 1986 он хүртэр Бурядай номой хэблэлэй редактораар хүдэлбэ.

Буряд Республикын Президентын Зарлиг

Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ ТУХАЙ

"Буряд үнэн" газетые эмхидхэн байгуулха тухай договорой 4-дэхи статьятай зохилдуулан, ингэжэ тогтооноб:

1. Цырендоржиев Цыдып Балдановиче "Буряд үнэн" газетын редакторай тушаалһаа сүлөөлхэ.
2. Гар табигдаһанһаа хойшо тус Зарлиг хүсэндөө орохо. Буряд Республикын Президент А. В. ПОТАПОВ. Улаан-Үдэ хото, Правительствын байшан. 1996 оной апрелин 2. № 123

С. ОЧИРОВ,
Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 1996 ОНОЙ РЕСПУБЛИКЫН БЮДЖЕТ ТУХАЙ

Статья 1. 186585,9 миллион түхэригэй хэмжээгэй өөһэдэн олзо оршонуудыг, федеральна жасаһаа нотагуудыг мүнгэн һангай талаар дэмжэхын тула 865627,4 миллион түхэригэй трансфертын хэмжээнүүдыг хараада абажа, 1144141,6 миллион түхэригэй хэмжээнэй гаргашануудтайгаар Буряад Республикын 1996 оной республикын бюджетдыг баталха.

Республикын бюджетэй гаршануудай олзо оршонуудһаа дээшээ байһан эгээлдээдэ хэмжээ 91928,3 миллион түхэригэй хэмжээтэйгээр гэхэ гү, али 18,5 процент байхаар тогтоохо.

1997 оной январин 1-дэ кассын эрьесэдэ байһан мүнгыг 12000 миллион түхэригээр тогтоохо.

Статья 2. Буряад Республикын газар нотагуудай бюджетүүдтэ оруулагдадаг ашаг олзодо (доход) налоговой хэмжээ тогтоохо гээбэл:

- Буряад Республикада бүридхэлдэ абтаһан юридическэ нюурнуудай - предпритинуудыг, эмхинүүдэй болон банкнуудай, Агропромбанкын Буряадай нотагай филиалай ба тэрэнэй отделенинүүдэй ашаг олзодо тохогодохо налог - 22 процент түлбэритэйгээр, зууршалагдаһан ябуулганууд ба хэлсээнүүдхээ, биржэнүүдхээ, брокерой конторонуудһаа, бусад газар нотагуудай банкнууд-филиалнуудһаа, зууршалагдаһан бусад эмхинүүд болон страховцигуудһаа абтаһан ашаг олзын талаар предпритинуудай - 30 процент түлбэритэйгээр.

Статья 3. Гол зүйлнүүдхээ 1996 оной республикын бюджеттэ олзо оршонууд иимэ хэмжээнтэй байхыень хараада абаха:

оршонуудай 50 процент;

- Россин Федерациин газар дээрэ 1996 оной январин 1-нэй урда тээ эд бараанай (хүдэлмэрийн ба хангалгын) эрьесэнүүдэй талаар эдэ һалбаринуудай предпритинуудай тогтууритай хүдэлмэрийе хангахын, арадай ажахын гол шухала һалбаринуудыг мүнгэн һангай талаар дэмжэхын тула предпритинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта тохогодоһон тусхай налогһоо абтаһан олзо оршонуудай 33 процент;

- физическэ нюурнуудай олзын налогһоо таһалагдажа үгтһэн мүнгэнэй 20 процент;

- газар нотагуудыг бүридхэлдэ абалгын ба инженернэ талаарнэ түбхинүүлгын ниитэ республикын хэмжээ ябуулгануудта мүнгэ һомолхын тула газарай налоговой болон хото городой газарай түлөө аренднэ түлбэрийн 20 процент;

- газарыг үндэһөөрнэ һайжаруулха талаар нэмэлтэ хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэхын тула хүдөө ажахын эдлүүрийн газарай түлөө тогтоогодоһон газарай налоговой 10 процент;

- "Газарай гүн дундахи баялигууд тухай" Россин Федерациин Хууляар, "Газарай гүн дундахи баялигууд болон тэдэниие хэрэглэлгын гол ёһонууд тухай" Буряад Республикын Хууляар тогтоогодоһон хэмжээнүүдэй ёһоор байгаалиин нөөсэ баялигуудыг хэрэглэһэнэй түлөө түлбэринүүд;

- транспортын налоговой 100 процент;

- эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудай хэрэглэмжэнүүдтэ х э г д э һ э н суглуулбарин 100 процент;

- ууха спирт, 40 градус болон тэрэһнээ хатуу архи дарһанда, улаан архида тусхай зорилгойтойгоор х э г д э һ э н суглуулбарин 60 процент;

Россин Федерациин болон Буряад Республикын Хуулинуудтай зохилдуулан, Буряад Республикын бюджеттэ оруулагдаха бусад налогууд, суглуулбаринууд, пошлинонууд, налогуудта хабаагүй олзо оршонууд.

Статья 6. Федеральна болон нотагай иимэ налогуудһаа Буряад Республикын аймагуудай, районнуудай, хотонуудай 1996 оной бюджеттэ оруулхыг тогтоохо:

- хүсэндөө байһан хуулитай зохилдуулан, түлбэринүүдэй талаар предпритинуудай болон эмхинүүдэй олзо оршодо (доход) тохогодог налог;

- спирт, бусад архи дарһанай зүйлнүүдтэ, нефтьдэ (газай конденсатыг оруулалсан), газда, автомобилин бензиндэ болон автомобилюудта тохогодог акцизуудһаа бэшэ бусад эд бараанда тохогодог акцизуудай 100 процент;

- Россин Федерациин газар дээрэ үйлэдбэрилэгдэдэг эд бараанда хүдэлмэридэ, хангалгада үгтэдэг нэмэлтэ сэнгүүдтэ тохогодог налогһоо ороһон олзо оршонуудай 25 процент;

- физическэ нюурнуудай олзын налогһоо ороһон

түлбэринүүдэй 70 процент;

- уһанай ажахын системэнүүдхээ промышленна предпритинуудай абадаг уһанай түлөө түлбэрийн 100 процент;

- ой модонһоо ородог олзо оршын 100 процент;

- предпритинуудай зөөриһөө абтадаг налоговой 100 процент;

- октруагай 100 процент;

- юридическэ нюур болон тэрэниие саг зуура бээлүүддэг физическэ нюурнуудгүй субъектнүүдэй мүнгэн һангай-ажахын ажал ябуулгада тохогодог налоговой 100 процент;

- "Газарай гүн дундахи баялигууд тухай" Россин Федерациин Хууляар, "Газарай гүн дундахи баялигууд болон тэдэниие хэрэглэлгын гол ёһонууд тухай" Буряад Республикын Хууляар тогтоогодоһон хэм хэмжээнүүдэй талаар байгаалиин нөөсээнүүдыг хэрэглэһэнэй түлөө түлбэринүүд;

- Россин Федерациин болон Буряад Республикын Хуулинуудтай зохилдуулан, Буряад Республикын бюджеттэ оруулагдаха ёһотой бусад налогууд, татабаринууд болон бусад түлбэринүүд.

Статья 7. Уһанай ажахын системэнүүдхээ промышленна предпритинуудай абадаг уһанай түлөө 1995 оной декабриин 31 болотор хүсэндөө байһан түлбэринүүдэй тарифуудыг 1996 оной январин 1-һээ 2 коэффициенттэйгээр тогтоохо.

Статья 8. 1995 ондо хүсэндөө байһан газарай налоговой хэмжээнүүдыг 1996 ондо 2 коэффициенттэйгээр хэрэглэхыг тогтоохо.

Статья 9. 1996 оной январин 1-һээ юридическэ нюурнуудай зөөрийн налоговой хэмжээ налог тохогодог үндэһэ һуурийн 2 процент хэмжээтэйгээр тогтоохо.

Статья 10. 1996 оной январин 1-һээ эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудай хэрэглэмжэнүүдтэ татабарин ажалай түлбэрийн жасын 1,5 процент хэмжээтэйгээр тогтоохо.

Статья 11. Тус Хуулин 17-дохи статьягаар тодорхойлогдоһон 1996 оной республикын бюджеттэ гаргашануудай хэмжээгээр налог түлэдэг предпритинуудай ба эмхинүүдэй налогууд болон бусад түлбэринүүдэй талаар үри шэриг тоосохыень Буряад Республикын Правительствата зүбшөөхэ.

Статья 12. 1996 ондо промышленноостийн бүхы һалбарин предпритинуудта урдахи кварталтайн жэшэхэдэ, сасуудахагдаһан сэнгүүдээр продукция худалдалгын ургалтын процент бүхэндэ пунктын 1 процентын ашаг олзодо налог түлэмгыг доошолуулха, гээбэшье республикын бюджетүүдтэ оруулагдадаг ашаг олзодо налог түлэлтэ 50 проценттээ дээшэ байха ёһогүй.

Статья 13. 1996 оной январин 1-һээ эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ түлбэри түлэлгэһөө, транспортна налог түлэлгэһөө сүлөөлхэ гээбэл:

- Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай инвалидуудай, хабаадагшадай болон тэдэнэртэ адлидхагдаһан хүнүүдэй, тэрэ тоодо сэрэгшэ-интернационалистуудай болон Чернобыльско АЭС-тэ болоһон аюул усалай хойшологнуудыг усадхалгада хабаадагшадай ниитын эмхинүүд;

- материална үйлэдбэрийн ба ажаһуудал хангалгын һалбаридэ эмхидхэлэй-хуулин ам бүхы түхэл шэнжын предпритинууд болон эмхинүүд (эндэ инвалидуудай тоогой 50 гаран процент байгаа һаань);

- ажаһуудаг газартань болон тогтоогодоһон гуримаар бүридхэлдэ абтаһан хүүгэдтэй, залуушуултай хүдэлмэри ябуулдаг хүүгэдтэй хуулин һаһа гүйсөөгүйшүүлэй клубууд, түбүүд.

- ядуу байдалтай хүн зондо, политическэ хангалта харшалалтаһаа хохидогшодой эблэлдэ энэрхы сэдхэлэй туһаламжа үзүүлдэг ажал ябуулга бээлүүддэг Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй Буряадай республиканска хороон, Россин энэрхы сэдхэлэй ба элүүрыг хамгаалгын жасын Буряадай отделени Олон үхибүүдтэй бүлэнэрэй холбоон, Сэрэгшэдэй эхэнүүдэй хороон, Хүүгэдэй жаса;

- шэнээр байгуулагдаһан машино-технологическа станцинууд.

Эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ зориулжа, мяханай, хүнэй үрбэ жэмэсэй-овошой продукция үйлэдбэрийн буйлуулдаг предпритинууд, мүн ороһо тарья

Налогой олзо оршонууд - бүхыдөө	миллион түхэригээр
тэрэ тоодо:	168462,9
Физическэ нюурнуудһаа олзын налог	59,300
Акцизүүд	53453
Транспортна налог	16000
Эрдэм һуралсалай эмхи зургаануудай хэрэглэмжэнүүдтэ суглуулбари	24000
Арадай ажахын гол шухала һалбаринуудыг мүнгэн һангаар дэмжэхын тула тусхай налог (1995 оной эрьесэнүүдэй талаар)	980
Байгаалиин нөөсэ баялигуудыг хэрэглэһэнэй түлөө түлбэринүүд - бүхыдөө тэрэ тоодо:	9243,7
- газарай гүн дундахи баялигуудай түлөө түлбэри	4731
- нэгэ газарһаа бээлүүлэгдэдэг хэмжээ ябуулгануудта мүнгэ һомолхын тула Буряад Республикын аймагуудай, районнуудай болон хото городуудай республикын бюджеттэ оруулагдадаг газарай налоговой, хото городуудай, һуурин тосхонуудай газарай налоговой ба газарай түлөө аренднэ түлбэрийн болон хүдөө ажахын газарай түлөө аренднэ түлбэринүүд	4512,7
Эд бараанай болон хангалгын бусад налогууд	5486,2
Налогуудта хабаагүй олзо оршонууд - бүхыдөө:	18123
тэрэ тоодо:	
- гүрэнэй ажал ябуулгаһаа гү, али зөөриһөө ороһон олзо оршонууд	735
- гүрэнэй зөөри худалдалгаһаа ороһон олзо оршонууд	2004
Налогуудта хабаагүй бусад олзо оршонууд тэрэ тоодо:	15384
- республикын хойто аймагуудта продукци (эд бараа) абаашалгада гүрэнэй зүгһөө үзүүлэгдэхэ дэмжэлгын мүнгэн	15000

Статья 4. Эмхидхэн байгуулагшадай документнүүдтэ заагдаһан түлөөлэлгэтэ документадтэй ба филиалнуудтай юридическэ нюурнууд хүсэндөө байһан гуримтай зохилдуулан, эдэ түлөөлэлгэтэ эмхинүүдэй болон филиалнуудай байрладаг газарай бюджетүүдтэ түлбэринүүдыг оруулдаг.

Статья 5. 1996 оной республикын бюджеттэ олзо оршонуудыг эдэ зүйлнүүдхээ бүридүүлхыг тогтоохо:

- спирт, хара архи болон архи дарһанай зүйлнүүдтэ тогтоогодоһон акцизуудһаа ороһон олзо

тушаан абалгын ба талха таталгын предприятинууд түлбэри түлэлгэхөө 1996 оной январин 1-нээ сүлөөлхэ.

Город соогуур, город шадарай газарнуудаар хүнүүдые, мүн 1-дэхи хабсаргалтын ёһоор нютагай авиалининүүдтэ хүнүүдые зөөлгэдэ гаргашалагдаһан гаргашануудые тэхэрюүлхэ талаар абтаһан налог татабарие тусхай шэглэлтэйгээр пассажирнуудые зөөлгын хубида ниитын хэрэглэмжын пассажирска предприятинуудые (таксиһаа бэшэ) транспортна налог түлэлгэхөө 1996 оной январин 1-нээ сүлөөлхэ.

Статья 14. Тэдэнэй бюджетүүдтэ оруулагдааг налог татабаринуудай хубида предприятинууд болон организацинуудта нэмэгдэһэн сэндэ налог ашаха талаар авансын түлбэринүүдые түлэлгэхөө 1996 оной январин 1-нээ сүлөөлхыень нютагай өөһдэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта дурадхаха.

Статья 15. "Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулин 6-дахи пунктын 1-дэхи статьягай, Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулин 21-дэхи статьягай хүсэндөө байлгые 1996 ондо нунааха.

Статья 16. "Буряад Республикын 1995 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулин 10-дахи статьягаар тогтоогдохон спирт, 40 градус болон тэрээнһээ хатуу архи дарһанай зүйлнүүдтэ үйлэдбэрилэгшэд заводуудай худалдааг сэндэ тусхай зорилготой түлбэрин хэмжээе үлөөхэ. "Ливона" гэжэ акционернэ бүлгэмэй талаар тусхай зорилготой татабарин хэмжээн иимээр тогтоогдохо гэбэл:

- хүн зоние социальна талаарнь дэмжэлгын жасада 40 процент;

- хурагшадай эдэе хоолые үнэгүй болгохо талаар шэглүүлэгдэһэн Буряад Республикын республиканска бюджеттэ 60 процент.

Бусад түлэгшэд тусхай зорилготой түлбэринүүдые түлэгшын ажаһуудай газарай бюджетүүдтэ оруулдаг.

Статья 17. 1996 оной республиканска бюджетэй гаргашануудые тусхай гаргашануудаар 1.082923,6 миллион түхэриг хэмжээтэйгээр (млн. түхэригөөр)

1. Гүрэнэй захиргаан 44696,0 тэрэ тоодо

Буряад Республикын Арадай Хуралай хүдэлэлгэдэ 6773,8

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппаратай хүдэлэлгэдэ 15021,6

Буряад Республикын министрствэнүүдэй, Гүрэнэй комитедүүдэй, комитедүүд болон албан зургаануудай аппаратуудай хүдэлэлгэдэ 21523,1

Буряад Республикын Правительствын саг үргэлжын түлөөлэлгэтэ эмхинүүдэй хүдэлэлгэдэ 1377,5

2. Хуули сахин хамгаалгын ажал ябуулга 34243,5

тэрэ тоодо:

- дотоодын хэрэгүүдэй зургаанууд 33475,5

- Конституционно сүүд 455

- Буряад Республикын Юстициин министрствын нотариальна конторонууд 193

- Буряад Республикын Юстициин министерство 120

3. Промышленность, барилга 6573

тэрэ тоодо:

- проектно-гүсэблэлгын хүдэлмэри 1573

- хүдөөгэй худалдаа наймаае дэмжэлгын урьһаламжа 5000

4. Гэр байрын-коммунальна ажахы 8665

тэрэ тоодо: газар ажахы 1715

5. Хүдөө ажахы 68730,7

тэрэ тоодо:

- хүдөө ажахын үйлэдбэри 56384

- газарай налогой ашаар гаргашанууд 4512,7

- тусхай налогой абтадаг гаргашанууд 784

- хүдөө ажахын техникэдэ хэрэглэгдэхэ запасной частнуудые худалдажа абаха талаар продукция Хүдөө ажахын министрствын үгэһэн урьһаламжа 7000

6. Оршон тойронхи байгааһие ба байгааһин нөөсөнүүдые хамгаалга, гидрометеорологи 621

тэрэ тоодо:

- бага хэмжээнэй судануудай талаар гүрэнэй инспекци 121

- республиканска заказнигуудые барижа байлгада 100

- гидрометеорологи 400

7. Транспорт ба хэлхээ холбоон 30209

тэрэ тоодо:

- түмэр замай транспорт 8600

- транспортна налогой гаргашанууд 16000

- агаарай транспорт 4109

- радиотеле-дамжуулгын түб 1500

8. Онсо байдалые, гай усалай хойшолонгуудые нэргылгэ ба усадхалга 4030,1

тэрэ тоодо: элсүүлэн хабаадуулгада бэлдэлгэ ба граждан обороно 3030,1

9. Эрдэм хуралсал 55618,5

тэрэ тоодо:

- ядуу тулюур байдалтай бүлэнүүдэй үхибүүдэй зунай амаралтые эмхидхэлгэ 3300

- Буряад Республикын Эрдэм хуралсалай министрствын тусхай хургуулинууд 2900

- хурагшадай эдэе хоолые үнэгүй болгохо нэмэлтэ гаргашанууд 5289

- эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай эрилгэ хэрэглэмжэнүүдтэ татабаринуудай ашаар 24000

тэрэ тоодо:

- эрдэм хуралсалай эмхи зургаанууд 18311

- соёлой, элүүрые хамгаалгын ба бусад училищинууд 3689

- эрдэм хуралсалай эмхи зургаануудай хамһабарин ажахынуудые хүгжөөлгэ 2000

10. Эрдэм ухаан 2300

11. Соёл ба искусство 22300

тэрэ тоодо:

- соёл ба искусство 21303

эдэе сооһоо онсо үнэтэй сэнтэй объектнүүд:

- үндэһэтэнэй библиотекэ 2818

- оперо болон баледэй театр 5600

- кинематографи 600

- бүгдэ буряадуудай соёлой хүгжэлтын эблэл 297

- искусствын зохёолнуудые худалдажа абалга 100

12. Олондо мэдээсэл тараалгын хэрэгсэлнүүд 5496

тэрэ тоодо:

- номой хэблэл 380

- Буряадай телерадиокомпани 650

13. Элүүрые хамгаалга 104824

тэрэ тоодо:

- түлөөһөгүй болон хүнгэлэлтэтэй эм домууд 4115,7

- операционно түхээрэлгэ хэрэгсэлнүүдые худалдажа абалга 10500

14. Физическэ культура 2000

тэрэ тоодо: "Сэлэнгэ" командые барижа байлга 600

15. Социальна политика 97303,4

тэрэ тоодо:

- социальна хангалгын эмхи зургаанууд 12394

- залуушуулай политика 1000

- социальна туһаламжа 73695

- "Ветеранууд тухай" Хуули бээлүүлхэ мүнгэ зөөри 10214,4

16. Бусад гаргашанууд 595313,4

тэрэ тоодо:

- Президентын нөөсэ жаса 20000

- засагай бусад хэмжээнүүдтэ мүнгэн хангай туһаламжа 533039,9

- республикын хойто аймагуудта продукция (эд бараа) зөөлгэдэ гүрэнэй мүнгэн хангай дэмжэлгэ үзүүлхэ мүнгэ зөөри 15000

- Россин Федерациин гүрэнэй налогой албанай ба налогой полициин департаментын тусхай зорилготой бюджетэй жаса (олзо оршонуудай хэмжээнһээ 0,9 процент) 1820

Статья 18. 1996 оной хүгжэлтэдэ республикын бюджетһээ 61.218 миллион түхэриг гаргашалха гэжэ баталха.

Тэрэ тоодо:

1. Капитальна һомололгодо (миллионоор) 11.748

Тэрээн сооһоо: Республикын Правительствын лимидүүдээр 2360

Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министрствын лимидүүдээр 2640

1995 оной урьһаламжын үри бусаалгаар 1948

"Байгал нуурые хамгаалгые хангаха болон тэрэнэй шадархи байгааһин нөөсөнүүдые гамтай наринаар ашаглаха" комплексно федеральна программа бээлүүлгэдэ 4000

Коляскаар ябадаг инвалидуудай гэр барилгада 800

2. "Буряад орондо газарай хүдэлэлгын аюулгүйе хангаха" 1995-2000 онуудай программа бээлүүлгын 1115

Тэрээн сооһоо: тусхай налогой ороһон мүнгэнһөө 196

3. МВД-гэй тусхай шэглэлтэй программада 3405

Тэрэ тоодо:

уголовно хэһээлтэ гүйсэдхэхэ гуримые бэхижүүлгэдэ 2755

сүүдээр эрхээе хаһагдахаар хэһээгдэһэн хүнүүдые ажаар хангаха хэрэгтэ зорюулжа 650

4. Бюджетээр хангагдааг объектнүүдтэхи түхээрэлгэнүүдэй болон гэр байрын-коммунальна ажахынуудтахи дулаа үгэлгын тоо бүридхэлэй хэрэгсэлнүүдэй гаргашада 4950

5. Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа бээлүүлгын жасын уставна ажал хэрэг ябуулгын гаргашада 10.000

6. Үйлэдбэриие хүгжөөлгын богони болзорой тусхай программада (мүнгэнэй һөөргөө бусажа ерэхые хараада абажа) 30.000

Статья 19. Документнүүдэй болон камеральна шалгалтануудаар налогуудай зургаануудта нэмэжэ оруулагдаһан мүнгэнһөө 20 процентыеень абажа, финансын болон налогой органуудай материально-техническэ үндэһэ һууриие бэхижүүлхэ жаса бии болгохо гэжэ Буряад Республикын Финансын министрствэдэ, республикадахи Гүрэнэй налогой инспекцидэ зүбшөөхэ.

Статья 20. Республикын засагай гүйсэдхэхы органуудай хүдэлмэришэдэй тоо олон болгохоор шийдхэбэри 1996 ондо абахагүй гэжэ Буряад Республикын Правительствада заагдана.

Статья 21. Буряад Республикын районууд болон городуудта 1996 ондо финансын туһаламжа иимэ хубяар (доли) үгтэхэ гэжэ баталха:

Баргажанай 5,84

Баунтын 1,77

Бэшүүрэй 4,5

Зэдын 5,17

Яруунын 3,78

Загарайн 7,08

Захаминай 9,82

Ивалгын 3,6

Кабанскын 6,56

Хэжэнгын 5,74

Хурамхаанай 4,37

Хяагтын	5,6
Муйскын	2,93
Мухар-Шэбэрэй	3,99
Ахын	0,44
Прибайкалин	3,98
Хойто-Байгалай	3,77
Сэлэнгын	-
Тарбагатайн	1,94
Түнхэнэй	4,36
Хориин	3,52
Северобайкальск хото	-
Улаан-Үдэ хото	11,28

Статья 22. Россин Федерациин субъектнүүдтэ финансова туһаламжа болгогдон федеральна жасаһаа үгтэһэн (трансфертээр) мүнгэн Буряад Республикын бюджеттэ оруулагдаад, саашадаа тэрэнэ районудай болон городуудай бюджеттэ финансын туһаламжа болгогдон үгтэхэ гэжэ тогтоохо.

Статья 23. Россин Федерациин хуулар тогтоогдоһон ажалай түлөөһэнэй эгээл бага хэмжээнэй 1,5 процентын хэмжээнэй мүнгэ абажа, "Ветеранууд тухай" федеральна хуулар хараалагдаһан хэмжээ ябуулануудта, мүн хурагшадай эдэе хоолой гаргашые үнэгүй болгохо хэрэгтэ гаргашалха мүнгэ номолхо. Буряад Республикын республиканска бюджеттэ финансын туһаламжа абадаг нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын органууд тэрэл мүнгэнһөө абажа хэрэглэхэ болоно.

Республиканска бюджеттэ финансын туһаламжа абадаг финансын туһаламжа абадаггүй нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилдэг зургаанууд "Ветеранууд тухай" хуули бэелүүлгэдэ, мүн хурагшадай эдэе хоолой гаргаша үнэгүй болгохо хэрэгтэ хараалагдаһан хэмжээ ябуулануудта мүнгэ номолхо болоходоо ажалай түлөөһэнэй эгээл бага хэмжээнэй 1,5 процентын зэргэ мүнгэ өөһэдыгөө бюджеттэ абажа гаргашалха ушартай. Тэрэнэ хоёрдохи хабсаралга соо харуулагдана.

Статья 24. Нотагуудайнгаа бюджетүүдэе бии болгоходоо иимэ асуудалнуудые хараада абажа гэжэ районудай болон городуудай захиргаануудай гуулаанарта дурадхагдана:

- хургуулинуудта үхибүүдэй эдэе хоолдо хэрэгтэй, хүнгэлэлтэй эм домоор хангаха мүнгэ таһалха;
- сагай улариа шэнжэлэлгын нотагуудай албануудай хүдэлхэдэ хэрэгтэй гаргашануудые хааха мүнгэ таһалха;
- районудай газетнүүдтэ нэмэлтэ мүнгэ таһалжа үгэхээр;
- мүнгэ зөөрөөр дутамаг гэр бүлнүүдэй үхибүүдые зундаа амаруулаха хэрэгые эмхидхэхэ мүнгэ таһалха;
- "Коммерческэ бэшэ организацинууд тухай" Россин Федерациин Хуулин 31-дэхи статьятай зохилдуулан, республикын ветерануудай Советтэй эмхидхэн бии болгоһон организаци, предпритинуудта налог түлэлгын талаар хүнгэлэлтэ олгохо;

- гэр байрын талаар муу байдалтай эрхэтэдтэ гэр барихадань гү, али худалдажа абахадань субсиди үгэхэ тушаа Россин Правительствын 1993 оной декабриин 12-то абтаһан 1278-дахи тогтоолой ёһоор тиимэ субсиди үгэхээр хараалха.

Телефонуудые табиха хүдэлмэри үргэлжэлүүлхын тула "Электросвязь" гэжэ акционернэ эмхидэ инвестиционно налоговой урьһаламжа үгэхэ тухай асуудалые хаража үзэхэ гэжэ Улаан-Үдэ хотын захиргаанда дурадхаха.

Статья 25. Буряад Республикын Правительствата иигэжэ даалгагдана:

- юридическэ шоурцуудай зөөри хэрэгсэлнүүдтэ ашагдадаг налогуудай хэмжээе тааруулан гуримшуулаха тухай дурадхалые Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ сесси дээрэ хаража үзэхэ;
- социальна талаар хамгаалагдаагүй зоние сэхэ дэмжэхэ зорилготойгоор городууд шадархи түмэр харгыгаар пассажирнуудые зөөлгын гаргашануудай гарзын зарим хубине хааха онол органуудые олохо, тэдэниие Улаан-Үдэ болон Северобайкальск хотонуудта дамжуулжа үгэхэ гуримые зохёохо.

Статья 26. Республикын бюджеттэй аша туһые хамгаалха зорилготойгоор, мүн бюджеттэ мүнгэ зөөрини хүсэд орохо байхын тула нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зарим зургаануудай Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримые хазгайруулжа, налог түлэлгын болон бусадшые олзо оршын мүнгэ дутуу оруулаад, бюджеттэ үгтэһэн, мүн ондоошые урьһаламжануудаа бусаагагүй байгаа һаань, иимэ хэмжээ ябууланууд тэдэндэ хэрэглэгдэжэ болохо:

- нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын органуудай газар дээрэ бэелүүлжэ байһан программа болон хэмжээ ябуулануудта республиканска бюджеттэ үгтэжэ байһан мүнгэн номололго зогсоогдохо. Тэрэшэлэн хоорондоо тоосолгын, трансфертын болон нэмэлтэ түлбэрини мүнгэн бюджеттэ табигдаһан урьһаламжа үгтэхээе болихо.

Федерациин субъектнүүдтэ финансын туһаламжа болгогдон, федеральна жасаһаа абтадаг трансфертын график сорого нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилдэг зургаануудта дамжуулагдаагүй таһадуулагдаа һаань, энэ асуудалай зүбөөр шийдхэгдэгээр Буряад Республикын Правительствата ажалай түлөөһэ түлэлгэ зогсоогдохо.

Статья 27. Холын хойто районуудта, тэдэндэ адлидхагдаһан газарнуудта эдэе хоол, эд бараа зөөхэ хэрэгтэ 1994-1995 онуудта бюджеттэ үгтэһэн урьһаламжа бусаалгаһаа ороһон мүнгэ, тэрэншэлэн холын хойто районуудта, тэдэндэ адлидхагдаһан газарнуудта эдэе хоолой зүйлнүүдэе (архнин болон тамхинтай зүйлнүүдхэ бэшэ), эм дом, эмшэлгын хэрэгсэл, материально-техническэ хэрэглэмжын продукция, нефтепродуктнууд, түлишэ, арадай шухала хэрэглэлтэй, социальна болон гэр байрын-коммунальна ажакынуудай

бусад юумые саг соонь зөөжэ абаашахада хэрэгтэй түлбэрини мүнгэе Буряад Республикын Правительство 1996 ондо нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай мэдээдэ үгэхэ ёһотой.

Республикын хойто районуудта 1994-1995 онуудта эдэе хоол, эд бараа зөөхэдэ хэрэгтэй хоёргын бусаагдаха гуримаар үгтэһэн мүнгэ, мүн тэрэниие хэрэглэһэнэй түлөө бюджетүүдэй хоорондохи тоосооной процентнүүдые хараада абажа, Буряад Республикын Правительство 1996 оной мартын 1 болотор бюджеттэй урьһаламжые шэнээр хубаарилха гурим тодорхойлохэ байна.

Холын хойто районуудта, тэдэндэ адлидхагдаһан нотагуудта эдэе хоол, эд бараа зөөхэдэнь нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта үгтэһэн мүнгэн туһаламжа хоёргөө бусаагдаха ёһотой, мүн Россин Федерациин Түбэй банкда тогтоогдоһон бүридхэлэй ставкын ёһоор, тэрэ мүнгэнэй гурбанай нэгэ хубин хэмжээнэй процент түлэгдэхэ болоно.

Статья 28. Республикын хойто районуудта продукция (товар) зөөхэдэнь 1994 болон 1995 онуудта предприти, организацинуудта Буряад Республикын бюджеттэ үгтэһэн урьһаламжа бусаагдаха, тэрэниие хэрэглэһэнэй түлөө түлбэрини мүнгэн дахин республикын бюджеттэ оруулагдаха, тэдэл районуудта продукция (товар) саг соонь зөөлгы хангаха хэрэгтэ зориулагдаха гэжэ тогтоогдоно.

Статья 29. 1995 ондо таряанай региональна жаса бии болгохо хэрэгтэ федеральна жасаһаа Буряад Республикын Правительствын мэдээдэ үгтэһэн 51,175 миллион түхэриг мүнгэн 1996 ондо эдэе хоолой региональна жаса бии болгохо хэрэгтэ зориулагдан, хүдоо ажакын болон эдэе хоолой министрствын дэргэдэхи эдэе хоолой федеральна корпорациин Буряадай филиалда тусхай хэлсээнэй ёһоор үгтэхэ гэжэ тогтоохо. Эдэе хоолой жаса бии болгохо хэрэгтэ 1995 ондо республикын бюджеттэ абтаһан урьһаламжын 9158 миллион түхэриг мүнгэн 12 харын болзоороор, хэрэглэһэнэй түлоо жэл соо 10 процент түлэхөөр үгтэһэн байна. Энэ мүнгэн дахин бусаагдажа тэрэл зорилготороо хэрэглэгдэхэ.

Федеральна бюджеттэ Буряад Республикын Правительствата дамжуулагдажа үгтэһэн мүнгэнһөө холын хойто районуудта, тэдэндэ адлидхагдаһан нотагуудта продукция (товар) зөөхэдэнь финансын туһаламжа болгон, 141 миллион түхэриг мүнгэ таһалжа үгэхэ гэжэ тогтоохо.

Статья 30. Хүдоо ажакын техникэдэ хэрэгтэй запас зүйлнүүдые худалдажа абахаар 7 миллиард түхэригтэй бюджеттэ урьһаламжа Буряад Республикын Хүдоо ажакын болон эдэе хоолой министрствэдэ таһалжа үгэхэ. Тэрэниие хэрэглэһэнэй түлоо жэлдэ 10 процент түлэхэ гэжэ тогтоохо.

Статья 31. Буряад Республикын Правительствата 1996 ондо бюджеттэ иимэ урьһаламжа үгэхэ гэжэ зүбшөөхэ:

- элүүрые хамгаалгын республикын бюджет соо хараалагдаһан мүнгэнһөө абажа, аптекин эмхи зургаануудай эрьесын мүнгэ зөөриие нэмээхэ;
- хүдоогэй худалдаа наймаас дэмжэхэ хэрэгтэ жэлэй 10 процентын бусаалгатай урьһаламжа үгэхэ гэжэ нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта зүбшөөхэ;
- "Финкор Бурятия" гэжэ акционернэ эмхидэ 1 миллиард түхэригтэй прбцентгүй урьһаламжа үгэхэ.

Статья 32. Буряад Республикын бюджеттэ абтажа, бусаагдахагүйгөөр гү, али бусаагдахаар үгтэһэн урьһаламжын мүнгэ нотагуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын органуудай, предприти, организацинуудай ондоо хэрэглэмжэдэ гаргашалаад, тэрэнэе саг соонь бусаагагүй, мүн процентыень удаан түлөөгүй байгаа һаань:

- гүрэнэй зүгһөө үгтэдэг бүхы гуримай туһаламжанууд бага болгогдохо гү, али болиулагдаха, тэрэ тоодо налоговой түлбэриие түлэлгэ хойшолуулагдахаяа болихо;
- Россин Федерациин Түбэй банкда хэрэглэгдэдэг тоосооной мүнгэнэй тогтооһонһөө хоёр дахин ехэ яла тохогдохо.

1996 ондо Буряад Республикын бюджеттэ предприти, организацинуудта үгтэһэн урьһаламжа бусаалга, тэрэ мүнгэ хэрэглэһэнэй түлоо абтадаг процентын түлбэри бюджеттэ предприти, организацинуудта үгтэһэн урьһаламжа бусаалга, тэрэ мүнгэ хэрэглэһэнэй түлоо абтадаг процентын түлбэри бюджеттэ бусад түлбэринүүдтэй адли, түрүүшын ээлжэндэ түлэгдэхэ ёһотой гэжэ тогтоохо.

Статья 33. Буряад Республикын бюджеттэй мүнгэ зөөри хэрэглэлгын талаар операцинуудые (бюджеттэй түлбэри, тоосоо бэелүүлгые оруулалсан) үнгэрхэдэ Буряад Республикын Правительство оөрынгөө түлөөлэгшэдөөр дамжуулан, банкнуудтай конкурсно үндэһэтэйгөөр тусхай хэлсэе хэжэ, тэндэ сүүдхэдэ дунда зэргээр хэды шэнээн мүнгэн үлэнхэй байһанай зэргээр Россин Федерациин түбэй банкда хэрэглэгдэдэг тоосооной мүнгэнэй табанай нэгэ хубиһаа бага бэшэ хэмжээнэй процентын түлбэри абахаар тогтоохо.

Статья 34. Республикын 1996 оной бюджеттэй хамгаалагдаһан гаргашанууд иимэ байха гэжэ баталха:

- ажалай түлөөһэн;
- ажалай түлөөһэндэ ородог нэмэлтэнүүд;
- стипендинүүд;
- үхибүүдтэ эрхэтэдтэ гүрэнһөө үгтэдэг тэдхэлжэнүүд;
- эдэе хоол;
- эм дом, уяха хэрэгсэл, медицинн инструментнүүд.

Статья 35. Республика соо вексэлын саарһа хэрэглэхэ гуримые хүлжөөхэ зорилготойгоор, мүн бюджет бэелүүлхэ үедэ мүнгэнэй дутагалгые дабахын тула Буряад Республикын Правительствата республикын займ болон вексэлынүүдые гаргаха, банкнуудай вексэлын

урьһаламжа хэрэглэхэ эрхэ олгохо.

Статья 36. Республикын бюджеттэ нэмэлтэ олзо оруулаха, энэ хуулин 3-дахи статьягай ёһоор хараалагдаһанһаа үлүү ороһон мүнгэе Буряад Республикын бюджеттэй дутууе хүсоохоор хэрэглэхэ гэжэ тогтоохо.

Хэрбээ жэлэй туршада республикын бюджеттэй дутуутайн хүсээгдээгүй һаань, Буряад Республикын Правительство секвестрэдэ орохо (гаргашануудые хороохо процент) шийдхэбэри абаха болоно. Бюджеттэй баталагдаһан гаргашануудай социальна хэрэглэмжэһээ бэшэндэ секвестрэй хэмжээ тодорхойлохо, тэрэ ямар болзор соо хэрэглэгдэхэб гэжэ Арадай Хуралай Советтэ энээн тухай мэдээсэхэ ёһотой.

Статья 37. Хаанаһаа ямар мүнгэ зөөри олохо гаргашануудые харюулаха тухай тодорхойлоһон хойнонь республикын Правительствын зууршалгаар Буряад Республикын Арадай Хурал жэлэй туршада гаргашануудые ехэ болгохо шийдхэбэри абаха гэжэ тогтоохо.

Статья 38. Хуулин 17 статьягаар хараалагдаһанай ёһоор, республикын бюджеттэ орохо олзын хэмжээндэ тааруулжа, Буряад Республикын Финансын министрство гаргашануудта мүнгэ номолхо болоно.

Статья 39. Түсэбһөө гадуур ороһон олзонууд, трансфертнүүдхэ ороһон мүнгэ зөөри хэрэглэжэ, нэмэлтэ гаргашануудые хэхэ эрхэ Буряад Республикын Правительствата олгохо. Тиихэдэ тэрэ энээн тухайгаа Арадай Хуралтай зүбшэхэ, удаань тэрэнэ Арадай Хуралай сессидэ баталагдаха ёһотой.

Статья 40. Газар нотагайнгаа социально-экономическэ хүгжэлтэдэ хабаатай социальна шухала удаха шанартай захил бэелүүлхэ зорилготойгоор республикын бюджеттэ оруулагдаһан мүнгэнэй зарим хубиһаа налоговой урьһаламжа предпритинуудта үгэхэ гэжэ Республикын Правительствата зүбшөөгдэнэ.

Статья 41. Гартабигдаһан үдэрһөө энэ Хуулихүсэндөө оробо.

Буряад Республикын Президент Л. В. ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ хото.
1996 оной январин 31.

"БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН 1996 ОНОЙ РЕСПУБЛИКАНСКА БЮДЖЕТ ТУХАЙ" БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИН 13-ДАХИ СТАТЬЯДА ХАБААТАЙ ХАБСАРАЛТА

ТРАНСПОРТЫН НАЛОГНОО СҮЛӨӨЛЭГДЭХЭ ЁНОТОЙ ПАССАЖИРСКА ПРЕДПРИТИНУУД

1. Улаан-Үдын пассажирска 1-дэхи автотранспортна предприти.
2. Улаан-Үдын пассажирска 2-дохи автотранспортна предприти.
3. Баргажанай АТП.
4. Захааминай АТП.
5. Каменскын АТП.
6. Хяагтын АТП.
7. Хойто-Байгалай АТП.
8. Муйскын АТП.
9. Гусиноозёрскын АТП.
10. Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделени, Байгал-Амарай түмэр замай Хойто-Байгалай отделени.
12. "Авиапредприти" гэжэ АО.

"Буряад Республикын 1996 оной республикын бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулин 23-дахи статьяда хабаатай хабсаргалта

Районууд болон городууд	"Ветеранууд тухай" хуули болон хурагшадай эдэе хурагшадай эдэе болгохо гаргашануудта гаргагдаха мүнгэн (миллион)	
	Хуулида	хурагшадай эдэе хоол хямдаруулаха
Баргажанай	770,7	2027,4
Баунтын	284,0	793,1
Бэшүүрэй	754,2	2264,1
Зэдын	619,1	2958,5
Яруунын	351,5	1644,9
Загарайн	1209,9	3888,9
Захааминай	719,9	2685,6
Ивалгын	419,4	1588,9
Кабанскын	1773,7	4447,3
Хэжэнгын	403,2	1780,8
Хурамхаанай	378,8	1605,9
Хяагтын	786,6	3218,2
Муйскын	157,9	1144,5
Мухар-Шэбэрэй	620	2135,1
Ахын	65,0	406,5
Прибайкалин	730,9	2076,6
Хойто-Байгалай	281,1	1012,8
Сэлэнгын	1079,3	3744,9
Тарбагатайн	462,4	1074,4
Түнхэнэй	554,6	2052,5
Хориин	445,4	1861,9
Северобайкальск хото	265,3	1272,3
Улаан-Үдэ хото	7577,2	19.055,1
Бүхыдөө республика соо	20.710,7	64.740,2

Тэрэнъ сагһаа урид наһа бараһан Владимир Лоргоктоевой зохёохы ажалда зорюулагдһан байна.

Мүн тиихэдэ хургуулин "Юткэтэн" гэжэ кружогой гэшүүдэй бүтээнүүд эндэ табигдаа бэлэй.

Эвенк арадай үдэшэ үнгэргэлгэдэ түрэлхидшье эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Таряшанай ажахые хүтэлбэрилэгшэ, Жэргэ гэжэ газарта гэр бүлөөрөө ажаһуудаг Орочен Берельтуев; хонишоноор үе наһан соогоо хүдэлхэн, мүнөө наһатай боложо, амаралгада гараһан Цыцык Емельяновна Болотова, Прасковья Очирова гэгшэд эвенк, буряад болон ород дуунуудые уран гоёор гүйсэдхэжэ, суглааргшадые баясуулаа, хужарлуулаа бэлэй.

Буряад орон дотор мэдээжэ болоһон "Нимнакан" гэжэ хүүгэдэй хатарай ансамбль багшанар Г. П. Балданов, Л. А. Степанова гэгшэдэй хүтэлбэри доронирхолтой бүтээнүүдые харуулаа хэн.

Лидия Степановагай үнгэргэдэг хэшээлүүдтэ гуша гаран хурагшад ябана. Эдэнэр иматгал эвенк угсаатанай үхибүүд. Бултадаа эдэб классуудта хурадаг. Бэлэдхэлэйнгэшье талаар өөһэд хоорондоо онсо илгаатай. Нэгэ зариманиинь түрэл хэлэн дээрээ хөөрэлдэжэшье шадахагүй юм. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй эсэгэ, эхэнъ баһал эвенк хэлээс муугаар мэдэнэ бшуу. Гэртээ

ЗАЛИРШАГҮЙГӨӨР БАДАРАГ ЛЭ...

Иүүлэй үедэ үсөөн тоото Хойто зүгэй арадуудай байра байдал, ёһо заншал, түүхэ домог тухай бага бэшээр бэшэгдэдэг, радио, телевиденээр дамжуулагдадаг болонхой. Энэнь найн. Гэбэшье мартагдаһан ёһо заншалнуудые нэргээхэ, үхибүүдые балшар баһаһаань түрэл хэлэн дээрэнъ хоорондоо хургаа асуудалнуудые шиидхэхэ гэшэ тиймэшье бэлэн бэшэ, - гэжэ Уланхаанай эвенк сомоной харьяата нютагай дунда хургуулин багша Лидия Алексеевна Степанова хөөрэнэ.

Зургаан жэлэй саада тээ Уланхаанай дунда хургуулин дэргэдэ эвенк угсаатанай түб байгуулагдаа юм. Тэрэниие эмхидхэхэ хэрэгтэ үсөөн тоото Хойто зүгэй арадуудай аймагай нэгдэлэй түрүүлэгшэ Анна Николаевна Дельбонова, нютагай дунда хургуулин багша Галсан Пурбуевич Балданов, эвенк поэт Владимир Дмитриевич Лоргоктоев гэгшэд Лидия Алексеевна туһаламжа үзүүлэн байха юм.

Түрүүшын жэлүүдтэ Лидия Алексеевнада яһала хүндэхэн байгаа. Хуралсалай элдэб хэрэгсэлүүд дуталдаа ааб даа. Хэрэгтэй номууды хоморһэн. Теэд яахабши? Хабаровск, Красноярск, мүн Баунтын аймагай Багдарин тосхон руу удаа дараалан, захил хэхэшье ушарнууд гараа. Тиихэтэй хамта хүршэ нуудаг Дэрэнэйнгээ эвенк сомоной Алла тосхоной дунда хургуулин багшанар Валентина Багдановна Вачеланова болон тэрэнэй эхэ, дүршэлтэй мэргэжэлтэн, арадай гэгээрэлэй отличник Мария Николаевна Туракина гэгшэдэй үзүүлэн туһаламжые Лидия Алексеевна мүнөө тон үндэрөөр сэгнэдэг.

Жэл бүхэндэ шахуу багша Лидия Алексеевна хадаа Уланхаан тосхонийнгоо соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэй сугтаа эвенк арадай ажаһуудалда зорюулагдһан хонирхолтой хэмжээ ябуулануудые үнгэргэдэг заншалтай. Тиймэ нэгэ үдэнэ "Шүлэгэйн уран аялга шэнхинэн эдэлхэ" гэхэн уряа дорон болоо бэлэй.

бултадаа ородоор гү, али буряадаар зугаалдаг.

Багшын мэргэжэлые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ Л. А. Степанова онсо анхарал хандуулна. Тэрэ саг үргэлжэ Багдарин тосхоной дүршэлтэй багша, Дэрэн нютагта түрлэн, гараһан Дарья Петровна Миронова, Хабаровск хотын багшанарай дээдэ хургуулин доцент, багшын эрдэмэй кандидат Дарья Муханаевна Берельтуева гэгшэдтэй бэшэг бэшэлсэжэ, хониноо хубаалдан, туһаламжа абадаг юм.

- хурагшадта түрэл хизаар нютагтаа, эхэ-байгаалидаа дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эхэ анхарал хандуулагшаб. Элинсэг хулинсагайнгаа ёһо заншалнуудые мартангүй сахижа ябаха хэрэгтэй гээд дурдан хэлэгшэб, - гэжэ Лидия Алексеевна урдаа стол дээрэ байһан дэбтэрнүүдые фалган хууха зуураа хөөрэнэ.

- Эвенк түбтэ дээрэнхэ материальна туһаламжа үзүүлэн, мүнгэ номолно гү?

- Дэлгүүрэй эконоимодо гаралгын энэ хүшэр хүндэ саг бидэниешье дайраа. Элдэб гоё тогтоолнууд, зарлигууд абтанхай. Тэдэн соо үсөөн тоото арадуудта туһаламжа, гэдхэмжэ үзүүлэгдэхэ юм гээд хэлээтэй. Теэд тэдэ дүүргэгдэнгүй даа, - гэжэ Лидия Степанова голхоронгөөр хэлэнэ.

Сагай үнгэрэн ошохо тума Уланхаанай дунда хургуулин дэргэдэхи эвенк түб булагтал бурьялан хүсээс абажа, залиршагүйгөөр бадарха бээ гээд ханагдана. Энэндэнь ганса Лидия Алексеевна Степанова батаар найдана бэшэ, мүн алдарта Байгал далайда шудхан ородог Баргажан голэй эхин шадараар ажаһуудаг эвенк угсаатан этигэнэ, этигэжэшье ябана.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эвенк хэлэнэй багша-методист Лидия Алексеевна Степанова.

Авторай фото.

АЖАБАЙДАЛ ТУХАЙ ҮНДЭР НАНАТАЙШУУЛАЙ НАНАМЖАНУУД

Ивалгын аймагай Оронго тосхондо дайнай болон ажалай ветерануудай тоосоото хунгалтын суглаан үнгэргэгдэб. Суглаан дээрэ үгэ хэлэн нэгэ хэды нанамжануудые дорон дурдаханабди:

Ф. Ю. ТУУТ: Хүдөөдэ архи үдэр хүнигүй худалдагдана. Энэ хэрэгтэ хэншье ханалаа табинагүй. Аймагай түбһөө налогой инспекцин болон милициин хүдэлмэрилэгшэд хүдөө нютагуудта ерэжэ, шалгалта хулаар, муугаар үнгэргэнэ. Архи уха ябадалтай тэмсэхэ гэшэ бултанайнай нангин хэрэг. Аймагай ба республикын газетэнүүдтэ архиһаа боложо гаргагдһан гэмтэ ябадалнууд тушаа үсөөнөөр бэшэгдэнэ. Урдань энэ хэрэгтэ коллективүүд, ололттын элдэб эмхинүүд эдэбхитэйгээр хабаададаг байгаа. Харин мүнөө хүдөөдэ эхэнэрнүүдэй, ветерануудай соведүүд болон захиргаанууд архиин асуудалтай тэмсэхээс болишоо.

З. П. БАТУЕВА: Аймагай эмхи зургаануудай дарганар болон алба хаагшад хүдөөгэй пенсионернүүдтэ туһаламжа багаар үзүүлнэ. Курорт болон санатори ошохо путёвконууд үгтэнгүй. Россин Федерациин премьер Черномырдин газар худалдаха хэдэлгэ үүдхэнэ. Хүдөөдэ ганса баялг болохо газараа харин гүрэнүүдэй баяшуудта худалдаа хаань, бидэнэр юутэй үлэхэбиди? Эндэ ажаһуудаг пенсионернүүд орон дотороо боложо байһан имэ муу хэрэгые, доройтожо байһан ажабайдалые миин дуулаад, хооһор өөһэд хоорондоо хөөрэлдөөд хуухагүйбди, үргэн зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри

ябуулха ёһотойбди, уялгатайбди.

Н. Ц. МУНКУЕВА: Правительство үмсэлэлгын хүдэлмэри буруу эрхилээ, буруу үнгэргөө. Шадамар хүйхэрнүүд 2-3 квартиратай болоод, бүхы наһан соогоо ажаллаһан зонууд хандархай, хуушан байрануудтай үлшоо.

Мүнөө мяха, хү, ноһо үлэдбэрилдэг хүдэлмэришэд мүнгэ зөөригүй хооһор ажалланабди. Нүүшын дүрбэн жэлэй туршада хүдөө ажахын продукциин үнэ сэнгэй 90 дахин ургахада, промышленностиин үлэдбэрилдэг хэрэгсэлнүүдэй сэн 520 дахин дээшлээ!

Тодорхойлон хэлэхэдэ, дунда гарай Т-40 тухэлэй трактор худалдаха абахын тула 30 гаран толгой хашарагуудые худалдаха баатай болонобди. Мүнөө трактор, машинагүйгөөр хүдөөдэ юу хэхэбиди? Урынхида адли мори, сар хүлэжэ ажаллахаа болишообди. Заримдаа энэ хэрэг нэргээхэдэшье болохо хэн. Энэ харгыда орожошье ябана хабди.

Олон үхибүүдтэй айлууд, наһатайшуул арайл гэжэ хилэмэндээ хүрэхэ мүнгэтэй. Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй ажалшад буһалгаануудые үнгэргэнэ, тиихэдэ Россин түб Москва, Ленинград бултанһаа найн байдалда ажаһууна гэжэ бү мартай!

Президентын хунгалта эхилхэнэ. Энэ тон шухала хэрэгтэ ажабайдалай баян намтартай болоһон пенсионернүүд ойлгууламжын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, залуушуул болон дунда наһатайшуулай дунда үргэн эхэ хөөрэлдөө ябуулха нангин уялгатайбди.

В. БАТОРОВ.

Хүн ба байгаали

ЭРХИМЛЭГТЭЭ УРМАШУУЛАТДАБА

Байгаали хамгаалха республиканска соведэй бүлгэм 1995 ондо аймагуудай газетэнүүдэй дунда конкурс харалга соносхоо хэн. Наяхана тус конкурсын дүн согсологдожо, эрхимлэгшэдээ тодорруула.

Оршон тойронхи байгаалиа хамгаалха асуудалда зорюулагдһан тусхай хуудануудые хэблэн аймагуудай газетэнүүдэй дундаһаа "Прибайкалец", Хяагтын аймагай "Ленинское Знамя", Түнхэнэй, Загарайн, Хориин аймагуудай "Саяан", "Вперёд", "Удинская новь" газетэнүүдэй редакцинуудые тэмдэглэлтэй.

Прибайкалин аймагай "Прибайкалец" газетэ, редакторын П. В. Казьмин үнгэрһэн жэлэй туршада зуугаад шахуу статья, корреспондентинүүдые хэблэн байна. Тиихэдэһаарадаа нэгэ удаа "Бидэнэр Байгалай эрьсэдэ ажаһуунабди" гэхэн тусхай хуудана таһалгаряагүй гаргажа байдаг юм.

Хяагтын, Түнхэнэй аймагуудай "Ленинское Знамя", "Саяан" газетэнүүдэй редакциин коллективүүд "Байгаали ба бидэнэр" гэхэн гаршагтай тусхай хуудануудые барлажа, уншагшадтаа бэлэглэнэ. Илангаяа Хяагтын аймагай газетын хүдэлмэрилэгшэдэй, эдэбхитэдэй ашаар "хургуулин хуудан", "Угаа уняарта дарагдаһан хото", "Гол горхонуудта арюун сэбэр байлгала" гэхэ мэтэ гаршагууд дор шухала удхатай статья, тэмдэглэлнүүд хэблэгдэнэ байха юм. Түнхэнэй "Саяан" газетэ үнгэрһэн үе соо хэдэн арбаад статья, корреспондентинүүдые хэблэ. Эндэ К. Тулуевай агнуурын ажахые байжаруула асуудалда зорюулагдһан хонирхолтой, шүүмжэлхы удхатай томохон статья толилогдоһон байгаа. Мүн нютагай аришаан булагуудай бузарлагдаг тухай корреспондентин хэблэгдэнхэй.

Загарайн, Хориин аймагуудай "Вперёд", "Удинская новь" газетэнүүд оршон тойронхи байгаалиа хамгаалха тухай баһал найн, хонирхолтой, ан гүрөөл хамгаалха, агаар уһаа сэбэр байлгала асуудалнуудта зорюулагдһан тэмдэглэлнүүдые хэблэжэ, уншагшадтайнгаа хонорто мэдээсэдэг юм.

Дээрэ хэлэгдэнэ эдэ редакциин коллективүүд байгаали хамгаалха республиканска соведэй бүлгэмэй президиумэй соносхоһон конкурсно шалгаржа, түрүүшүүлэй тоодо оролсобо. Тиин "Прибайкалец" газетын редакци түрүү нуури эзэлжэ, тус бүлгэмэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа, мүнгэн шангаар урмашуулагдаа. Хоёрдохи, гурбадахы нуури эзэлһэн "Ленинское Знамя", "Вперёд" газетын редакцинуудта Хүндэлэлэй грамота мүнгэн шангайгаар барюулагдаа. Харин "Саяан" газетын коллективтэ тусхай шан олгогдоо.

В. НЕУСТРОЕВ,
байгаали хамгаалха республиканска бүлгэмэй соведэй гэшүүн.

ХҮНГЭЛЭЛТЭТЭЙ ПАРИКМАХЕРСКА НЭЭГДЭБЭ

Мүнөө сагта дунда зэргээр эдээлээд, барагтайгаар хубсалаад, гэрэйнгээ, зайн галай, телефоной түлөө мүнгыень саг соогоо түлөөд ажаһууха гэе наа, хэды мүнгэн хэрэгтэй хаб гэжэ түб байса тооложо үзэбэл, хүбхэгэрхэн лэ мүнгэн хэрэгтэй болохо байна. Теэд гэдэһэ сэдхалан, урда хойноо алааһагүй хубсаһа үмдэхээс сродохоһоо гадна, үшөө банида онгожо бээе угааха, һахал хамбайдаа дарагдашахагүйн тула үнээс барагаар заһуулхаяа парикмахерта ошохо, хубсаһа хунараа химчисткэдэ

абаашажа арилгаха гэхэ мэтэ гаргашануудта дууһан тоолоболнай, хэды ехэ мүнгэн хэрэгтэй болоно гэшэб?

- Жэл соо парикмахерта ошоогүйб. Өөрөө үнээс тайража будаад, өөрөө өөрыгөө гоёогоод байдаг болонхойб. Парикмахерта ошохоод, үнэ сэнгын айхаар лэ. Пенсимни эдихэ юумэндээ арайхан лэ хүрэнэ. Үнээшье ханаха аргагүй, заримдаа хара сай ууха саг ердэг, - гэжэ пенсидэ һая гараһан танил эхэнэрэйнгээ хэлэхэдэнь, зүбшоонгүй байхын аргагүй байгаа. Мүнөө үнэ заһалгын газарта

ошохоодо, урданайхида адлар нэгэ хэды түхэриг түлэхгүй ха юмши. Түлбэрин ехэ болоо. Мүнөө үнэ заһалгын газарнуудта хүнүүдэй үсөөн ябадаг болоходонь, зариманиинь хаагдаа.

Тиин аймагай социальна таһагайхид мартын 8-най урда тээ хүнгэлэлтэтэйгөөр үнэ заһуулха парикмахерска нээгээ. Эндэнь 16 наһа гүйсөөгүй үхибүүд, пенсионернүүд, эрэмдэг бэетэй зон үнээс хяндахан сэнгээр заһуулха аргатай болоо.

Н. ГАРМАЕВА.

Закаменск хото.

ЗОХЁОХЫ намтаран 1937 оной зун эхилсэн залуухан Сэндэмэ басаганай ажалтайгаа үргэн харгыдаа орохо замдань, Буряадай түрүүшнэй режиссёр мэргэжэлтэй залуу найруулагша Мария Шамбуева ехэхэн нүлөө үзүүлэе. Уран бүтээлэй техникум дүүргэһэн басаганда Намжил Балданогой "Олоной нэгэн" гэжэ зүжэгтэ Рэгзэма басаганай роль даалгажа, амжалтатай бэелүүлхэдэнь заажа, заажа, саашанхи зохёохы ажалдань ехэ нүлөө үзүүлһэн байдаг. Удааншье болонгүй тэрэл жэлдэе уран зохёолшо Жамса Тумуновай "Сэсэгма" гэжэ зүжэгтэ гол роль наадаа.

Энэ роль зохёохы ажалайнь эхи табигдань томо томо рольнуудай нэгэн болоо гэхэдэ, алдуу болохогүй. Баян бардам хүнэй үргэмэл басаган урданай хэрзэги хатуу ёно заншалаар, амиды хүн байгаад худалдаа наймаанай эд шэнгээр, үхэр малдаа андалдаанда орошлон үнжэгэн залуухан Сэсэгма басаганай инаг дураанайгаа түлөө эрид шагнаар тэмсэһые Сэндэмэ Санжиевна тон зүб шэглэһые оложо харуулаад, оорынгоо зохёохы намтарай дардам харгы эхилэе. Ингэжэ Мария Шамбуеватай хамта ажал хэжэ нургуули гаража, артистын мэргэжэл шэлэхэ эрид шиндэхбэри абаа бэлэй. Тэрэнхэй түрэл театрайнгаа тайзан дээрэ ажал хэжэ эхилээд, театрта хабантай бүхы ажал хэрэгүүдтэ амжалтатай хабаадаа. 1940 оной буряадай искусство болон литературын түрүүшнэй декадада Москва хотодо хабаадалсаха хубида хүртөө.

Дайнай һүүлээр наһан соогоо наадаһан ехэ рольнуудайнь нэгэн болохо Агуу Шекспирэй "Отелло" гэжэ абьяас дүүрэн инаг дуран болон уйдхар гашуудалтай зүжэгтэ Дездемонын роль наадаха хубидай байгаа. Энэ трагедийн удха шанар мэдэхгүй хүн гэжэ хомор. Дэлхэйн агууехэ зохёолнуудай дээжэ болохо энэ бүтээл соо наадаха гэшшэ ямаршье зүжэгшэнэй бүхы ханаха ханал хүсэл гэхэдэ, алдуу болохогүй. Иимэ зүжэгүүд ямаршье зүжэгшэнэй мэргэжэл шалгадаг, мүндэг.

ЯМАРШЬЕ зэмэгүй аад, эзэмтэй шэнгээр бэеэ мэдэрһэн инаг хайрата нүхэрөө ойлгожо яданаһан, үнжэгэн зөөлхэн инаг дуранай долчин соо ногтошлон залуухан эхэнэрэй хардуулжа байһанаа ойлгоогүй Дездемонын образ Сэндэмэ Санжиевна 1949 ондо табигдаһан зүжэг соо үнэншэмэ тодоор харуулжа, халуун альга ташалгада хүртөө. Энэмнай мэргэжэлэе улам мүндэ үшөө нэгэ шатанэмэһые гэршэлһэн болоно.

Тэрэ үедэ зүжэг бэлэн болгомсоороо, гастрольдо гарадаг гуримтай байгаа. Сэндэмэ Санжиевна эдэ бүхы хүдөөгэй гастрольнуудта коллективтээ адли хамта ажаллаа.

Тиигэжэ буряад драматургида ехэхэн нэмэлтэ оруулан Д-Р. Батожабайн "Дойбод сохилго" зүжэгтэй 1965 ондо табигдахадань, Бүтүүхэн Билдеевна гэжэ аймагай ехэ даргын хамганай роль наадажа, харагшадай үндэр сэгнэлтэдэ

хүбүүнэйгээ хатуу шанга тэмсэлдэ бэеэ хайрлангүй ябахадань, тэрэнэйгээ зүрхэ сэдхэл тон тодоор ойлгоод, дүмэжэ, ходо ханаата болон, зүб бурууень заажа, хэлэжэ үгэнэ. Энэ образые Сэндэмэ Санжиевна хүн зоний сэдхэл доголгомсоор бэелүүлһэн юм. Иимэ сэхэ сөбөр сэдхэлтэй образуудые бүри түрүүн залуу байхадаа яһала наадаһан байгаа. Ушоо бүри 1952 ондо табигдаһан Хоца Намсараевай "Жаргалай түлхюур" гэжэ зүжэгтэ Гэрэл гэжэ басаганай рольдо яһала энэ шэглэлэйгээ бэлэн мүндэ үрдихэн байгаа. Нарата дэлхэйн гэрэл хаража шадахааа болишолон Шарাগшан гэжэ эжынгээ шодэ аргалуулха, амар жаргал тэрэнхэдэ асархаяа оролдоһон басаган юм. 1958 ондо Цырен Шагжинай "Сэлгээхэн шотагайм сэнгэлгитэ" гэжэ зүжэгтэ хотон соогоо хоб зөөжэ хоолойгоо тэжээдэг

Нэрлэбэл, К. Гольдонин "Хөөр поёдой зарса", Максим Горькийн "Дайсад", Н. Погодиной "Кремлин курантууд", А. Грибоедовэй "Ухаанһаа болоһон уйдхар", К. Трениной "Лобовь Яровая", М. Горькийн "Егор Булычов", В. Катаевай "Амаралтын үдэр" болон бусад олон пьеснуудта тад ондо ондоо образуудые Сэндэмэ Санжиевна энэ наһандаа гаргаа.

1959 оной Москва хотодо болоһон Буряадай литература

болоходоо, оорынгоо зүлхэн нэгэл һөвирхөлтой, үнэншэмэ зохиод ушарал ханаанһаан байха. Энээн дээрһэнэнь хаража үзэхэдэ, даалгадаһан ажадые артистын үнэн зүрхэйгээ хандадаһын элирһе, - гэжэ театрай үндэһе һуури табилсагшадай нэгэн, "Росси Федерацийн габьяата артистка Юлия Павловна Шанина хэлээдэ бэлэй.

Залуу наһанһаа пенсидэ гаратараа бага ехэгүй зууга; роль наадаха гэшшэмнай бэлэн хэрэг бэшэ. Сэндэмэ Санжиевнагай нэгэ шадабари дээрэ тогтохо дуран хүрэнэ. Гол рольдо туһа хүргэн, дүнгэдэ багашаг рольнууд зүжэг бүхэндэ хэрэгтэй болохо гэжэ байдаг. Эндэ бага зүжэгшэнэй талаһаа онсо шадабари, оорын шогса гэжэ байха. Иимэ рольнуудта наадахадаа, тайзан дээрэ үгэлһэн богонцхон саг соо театр харагшадай дура сэдхээдэ мартагдашагүй арга дүримтэй зүжэгшэд байдаг. Сэндэмэ Санжиевна иимэ дүримдэ аргагүй бэрхэ байгаа. Нэгэл ханагаагүй арга олоод, тухал маягыень тааруулаад орхижорхихо. Энэмнай зүжэгшэнэй сэгнэшгүй шадабари болоно.

Сэндэмэ Санжиевна хурдан хурса, улгам буряад хэлтэй, урданай юрын буряад айлан басаган утаарин хүхэнэй, уяан үнэр бээдэ шэнгэлһэн, оорынгоо үе сагай хүн гэшшэ. Хүн шанараар зөөлөн зохиод зантай дээрһэнэ хатуу шанга зантай эхэнэрэй гол рольнуудые наадахаа ехэ оролдоогүй Тэрэн зүб. Хатуу шөрүүн сагта залуу наһанһаан үнжэрөө, хара хүлһөө аджажа, халуун шулуу долёжо гаралан юрын буряад эхэнэрэй хүн заяан. Наян наһанайнгаа дэбэн дээрэ гараншоод, үшоол хүншэ зандаа ябана. Ядамгүй мүнөөшье түрэл театртаа ходо ошоожо, хаража байдаг, хүн зоноор уулзажа, хоорэмэжэ, ута наһатай, удаан жаргалтай зүжэгшэн сэдхэлхэ халажа ябана.

Цыден ЦЫРЕНДОРЖИЕВ,
театрай литературна таһагые даагша,
Буряад Республикын арадай артист.

УТА НАҺАТАЙ, УДААН ЖАРГАЛТАЙ

хүртөө һэн. Өөрынгоо үбгэндэ адли бүдүүзгэй зантай, бэеэ дээгүүр сэгнэдэг, үргэ аманай эзэн, хэдэг ажалын гэхэдэ, бүхэлһин: үдэр дэлгүүрүүдээр зайшуултажа, хойто үүдээрнэ эд бараа абажа һураһанаа, гоёор хубсалха дуратай аймагай түрүү эхэнэр гэшшэб гэдэг образые ехэ эли тодоор, томо томо ёно гуримаар наадажа, театр харагшадые энеэлгэжэ, хүхэржэ шадаһан юм. Удаань арбан жэлэй үнжэрһэн хойно Д. Батожабайн "Зүрхэнэй шарха" гэжэ зүжэгтэнь Бэрид гэжэ наһатай боложо ябаһан эхэнэрэй роль баһал урматайгаар наадажа, энэ шадабарияа дахин гэршэлһэниинь гайхалгүй.

Цырен Шагжинай "Хабарай дуун" гэжэ зүжэг хараад үзэе. Ядаха тухихые оорынгоо хүзүүн дээрэ хэдышье үзһэн наа, үнэншэ сэхэ зандаа үлэһэн Ганжад хүгшэн ганса

Жоржоохой гэжэ эхэнэрэй мартагдашагүй образ эдэ олон жэлүүдтэ хэгдэһэн ажалдань ехэхэн нэмэлтэ боложо, хүн зоний магтаалда хүртөө.

1961 оной һүүл багаар Сэндэмэ Санжиевна Бато-Мүнхэ Пурбуевай "Милицын лейтенант" гэжэ зүжэг соо Жэбзэмаа гэжэ шотагай магазин наймаанан эхэнэрэй роль наадаа. Наадажа байһан зүжэгшэд соогоо оорынгоо онсо маягаар, үндэһэн буряад хүн юун хөөрүү зангаараа, хүндэлһэндэ хүлөө шэхээд халадаггүй, хүн зоншоо түрүүн хамаг үйлэ хэрэг мэдэжэрхидэг, саг зуура соо зуун үгэ дуугардагаараа суутай хамганай образ бэелүүлжэ шадаа ха юм.

Эдэ бүгэдэ үндэһэн буряад зүжэгүүдтэ наадахынгаа хажуутаар дэлхэйн болон ород, совет драматургида эдэбхитэйгээр хабаадаа.

болон искусствын хоёрдохин декадада үшоо дахин хабаадалсажа, үндэр сэгнэлтэдэ шүүмжэлэгшэдэй зүлхөө хүртөө һэн. Хальмаг, Монгол ороһуудаар, холын хото городуудаар театртаа һайса гастрольдо ябалсаа. Хоца Намсараевай "Сэрэмнэл" гэжэ туужын найруулгада Үбгэнэй Бадмын хараалһа хара хамганай образ эли тодоор харуулаа. Жамса Цыреншимаевай "Чингис, Саянов" гэжэ зүжэг соо Норжима гэжэ үгэ дуу үсөөнтэй, үнэн хэрэгтэй түлөө үсэд зантай мэдсестра эхэнэр гараад ерэшэхэ байһа бшуу. "Сэндэмэ Санжиевнатай гушаад жэлэй туршада сугтаа хамта хүдэлжэ нилээд олон зүжэгүүдтэ суг наадаһанби. Минии хэлэхэ юун бэ гэхэдэ, Сэндэмэ Санжиевна оорынгоо хэдэг ажадые айнаагаар болгоомжотойгоор, үнэн зүрхэйшөө ажааладаг зүжэгшэн юм. Ямар нэгэн рольдо наадаха

Бэлигтэй нютагаархин тухайгаа

БУЯНТАЙ ХҮН

Манай Дээдэ-Хэжэнгын сомоншоо гараһан, тоонто шотагаа алдаршуулаһан, шотаг нугынхидаа баясуулжа, бахархуулжа ябаһан артистууд үсөөн бэшэ ха юм даа. Чойжи-Нима Генинов, Дагба Дондуков, Һүндэб Рабсалов, Наан Дамдинов, Сэндэмэ Гончикова, Чингис Гүрүев гээд аз һубарихадаа, тус бүхэниинь өөрын онсо намтартай, бэлэг талаанһаа тад ондо ондоогоор хүсэлдүүлэн бэелүүлһэн зон байха. Тиигэбэшье тэдэнэй дунда нэгэл эхэнэрэй нэрлэгдэжэ байһаниинь эли. Тэрэмнай хадаа Буряад Республикын габьяата артистка Сэндэмэ Гончикова болоно.

Эдэ үдэрнүүдтэ Сэндэмэ Санжиевна Гончиковагай гүрэнһөөр 80 наһанайнь, зохёохы ажал ябуулгын 65 жэлэй ойн баярнууд тэмдэглэгдэжэ байна. Иимэ ута наһа элдэжэ, эды олон жэлдэ зохёохы ажаалда бэеэ зориулжа ябаһан артистуудые хурга даража тоолохоор байха. 2-3 нара болобо гэшшэ гү даа. Россин габьяата артист, композитор Жигжит Абидуевич Батуевай 80 наһанай өй яһала үргэнөөр тэмдэглэгдэе һэн. Энэ хүмнэйшье баһа Дээдэ-Хэжэнгын юм гээд үгын хоорондуур һануулаа. Сэндэмэ Гончикова Жигжит Батуев хоёрой бага балшар наһан Хэжэнгын аймагай Эдэрмэг шотагта үнжэржэ, эдир наһаниинь Улаан-Үдэн искусствын техникумдэ үнжэрбэшье, нэгэнһинь драматическа артист, нүгөөдэнь хүгжэм зохёодог хүн боложо, хоёр ондоогоор тодорһон байха юм.

Далан наһан хүниие дарадаг юм гэхэдэ. Харин 80 наһан яана хаб гэхэдэ, Сэндэмэ Санжиевна үнөөхи хүл хүншэн, толгой һонор зангаараа бүхы хото соогуур "түйжэ", дүгынгоо хүнүүдые ойнгөө баяр ёһололдо улаан шюураараа урижа ябахан гайхалтай байна. Ная хүрөөд нимэ байха гэшшэ эхэ, эсэрын заяаһан хэнэг буян бэшэ юм аал даа.

Түрэлхин хэрмэн марятай, хүнгэн солдон, жэрбэгэр сариун бэстэй, хурса һонор харасатай сээрхэн Сэндэмэ басагые артист болохоороол болоо гэлсэдэг байһан юм шотагтань. Буряад драмын театрай тайзан дээрэ зуугаад роль гүйсэдхэһэн С. С. Гончикова шотагаархинтайнгаа найдал харюулаха юм. Сэсэгмаа (Ж. Тумунов), Бүтүүхэн Билдеевна (Д-Р. Батожабай), Жэбзэма (Б-М. Пурбуев) болон бусад ехэ баганые рольнууд харагшадые хадуугдаһан эдэ байгша. Юундэб гэхэдэ, артистка рольдо үнэн зүрхэйшөө орожо, оролдожо, абьяастайгаар гүйсэдхэһэн байна бшуу.

С. С. Гончикова эды олон жэлдэ түрэл театртаа хүдэлхэ үедөө республикынгаа Москвада үнжэргэгдэһэн литература болон искусствын I-дэхи ба 2-дохи (1940, 1959) декадануудта, 1969 оной зохёохы ажалай тросоондо хабаадалсаһан байна. Тиимэһээ буряад драмын театрай болон республикынмай соёлой хүгжэлтэдэ нүхэр С. Гончиковагай оруулаһан хубита ехэ гээд тэмдэглэхэ шухала. Ная би артисткада урданайхидаал мэтэ ороод гарабаб. Нийслэл хотынгоо түб соохоно һуудагыень урдань зохишоодог бэлэйб. Харин мүнөө 80 хүрөөд, түлгэдэг пезиентэй модон гэртэ ажаһуужа байһандань, досоомни гэнгэ муушаг болобо.

Жыдгүтнай театрыһаа болбосон түхэлтэй байра үгтөөгүй юм гэшшэ гү, али... Сэндэмэ Санжиевнаһаа байха залуушуулышье байратай бэшэ аал? - гэжэ басаганһаан асуужархнба.

Манай эжы хүншоол наа, ондоо гүб даа. Дан сэхэ зантай. Балбаров директор байра үгэхэбэл гэдэг байгаа. Манай эжы тиихэдэнь "Залуушуулаал түрүүн хангаха ёһотойбди, би хүндэлдэхэ гэжэ байхагүйб" гэдэг хүн байһан юм. Нонин бээ. Профкомой гэнүүшье байгаал

даа. Юун гэхэбши даа, - гээд Оюна Ванжиновна наһаа алаха зуураа, нимэ "сознательна" эжынай мүнөө энэ яар модон, үмхи, хүйтэн гэр соо ажаһуунал даа. Мүнөө болондоо юм ааб даа, байра тухай зүүдэлхэшье юумэн үгы болоо, - гээбэ.

Үнэхөөрөөшье, пенсионерүүд мүнөө хэндэ хэрэгтэйб даа. Театрай хүтэлбэрин энэһиние ойлгожо туһалаагүй наань, хэн ондоо анхарба, туһалба гэшшэб? Драмтеатр урдань март хараһаа эхилжэ, ноябрь хүртээр гастрольдо ябадаг нааб даа. Тиихэдэнь Сэндэмэ Санжиевна гурбан үхбүүдээ интернат һургуулид һургажа байгаад, тус бүхэниинь нэгэнэй зэргэ һургуулид һудартай хүнүүд болгон хүмүүжүүлжэ шадаһанай юм. Мүнөө хэдэн аша, зээнэртэй баян хүншэн ажаһууна гэшшэ. Эдэнэрын тэрэнэй - гол баялаг. Үшөө дээрэнь оорын бэсын элүүр энхые, үбдэхэ үбшэнгүй һайнише нэмэхэдэ, одоо жаргалтай, буянтай эхэнэр ябана.

Сэндэмэ Гончикова яахадаа нимэ хүнгэн, һайн бэстэй гэшшэб гээд гайхаха хүнүүд байдаг. Эндэ гайхалтай юумэн үгы юм. Энэ эхэнэрэй ажал хүншэй, эльгээ тэбээрэд һуухые нэгэтэшье харахагүйт. Оёхо, хадхаха халаха, шаһаха, бэлдэхэ, тариха, хуряахаһаа эхилээд хэхэ юумэниинь барагдадаггүй. Ажална бэрхэ, түргэн мэргэн гэшшэнь гайхалтай. Тэрэ баруун тээ, Оронгодо, зуһалантай юм. Агаарын тэндэ ямар һайхан гэшшэб. Янза бүрийн аршаан бии хажуудань. Зоргоороо аршаандэ хүртэхэн, дологтой торходо орохош. Хүл, гар яахада үбдэхэ юм.

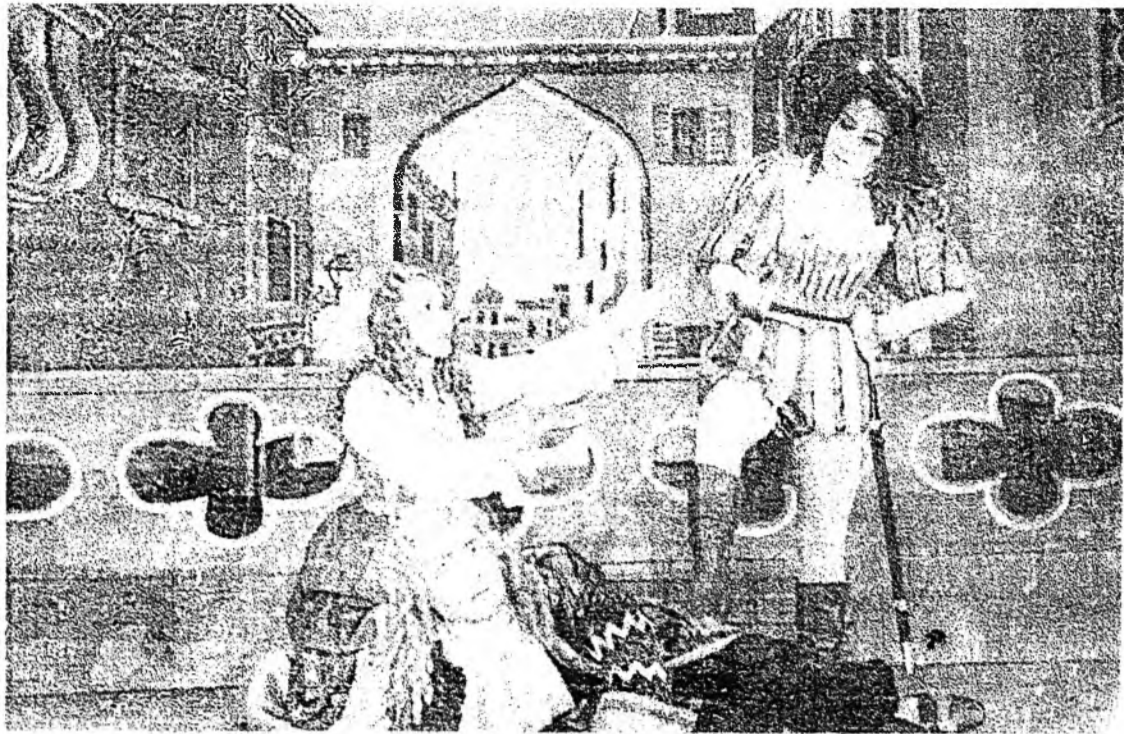
Ажабайдалаа зохидоор зохёожо, таарамжатай зохидоор эмхидхэжэ ябаһан хүн 80 хүрэжэ, хүнгэн сариун зандаа ябажа ябаха байнал даа. Богондөр хэлэхэ болоо наа, Сэндэмэ Санжиевнаһаа олон юумэн, һурахаар байдаг. Иимэл ябаха шухала хан гү һаһагдадагыеньелдаа.

В. ТОКТОХОВ
Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ

Сэндэмэ Санжиевна Гончиковагай түрэхөөр 80 наһанай ойдо

Дээдэ-Хэжэнгэ тоонто нютагтай Буряад Республикын габьяата артистка Сэндэмэ Санжиевна Гончикова эгэшингээ 80 наһанайн ойи баярта зориулжа, нэгэ багачан дурдалга бэшэхэдээ, эдир залуу наһаа эжэлүүдгүй наһандаа оруулаб. Юуб гэхэдэ, 50-60-аад онуудта гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай артистнуудай хүдөө шотаг гастрольдо ошожо, бэлиг түгэлдэр зүжэгөө харуулахадань, ажалша, малша арад зон хэды ехээр баярладаг омогорходог гэшэ нэм?

Ушарын гэхэдэ, ойлгосотой ааб даа: түрэл найхан Хэжэнгэнэмнай урган гараһан адар суута хүнүүд—Россин Федерациин арадай артистнар Чойжи-Нима Генинович Генинов, Дагба Доржиевич Дондуков, Буряад Республикын арадай артист Сундуб Бимбасевич Рабсалов, Буряад Рес. убанкын габьяата арт. тнар Сэндэмэ Санжиевна Гончикова, Цыден Бадмаевич Цыден, новгэншэд буряад драмын театрай тэрэ үедэ

зэргэтэй болоходо, наһанай амаралтада гараһан байбашье, зүрхэ сэдхэлхээ баярлаа бэлэйб. Эрдэмээр түгэс бэлигтэй режиссернууд олон байгаа, хуу булта ГИТИС дүүргэн, тэдэнэйтабиһан ямар зүжэгүүд зүрхэндэм дүтөөр наһагданаб гэбэл, Гомбо Цыденжапович Цыденжаповай найруулан "Сэсэгмаа" гэжэ зүжэгыг элихэн наһанаб, үгэн бодото байдалые үнэншэмэ гоёор харуулан зүжэг гэжэ сууда гараа нэн. Федор Семенович Сахиров "Васса Железнова" гэжэ зүжэг табья бэлэй. Гол ролийнень Мария Николаевна Степанова, хөөрхы, ямаршье бэлигтэйгээр наадаа гэшэ нэм даа?! Гүнзэгы ухаан бодолтой, бэрхэл артистка байһан юм даа! Гоголийн "Намга абалга" гэшыне Цыден Цыденлович Цыденжапов ехэл зохидхоноор найруулаа нэн... Тиихэдэ Буянта Григорьевич Лошин тэжэмнай дүрбэн тэгшэ бэлигтэй хүн нэн даа. Чойжи-Нима Гениновичэйнай "Соёлмаа, Баташулууние" табича, хүн зоние баясуулаа, жаргуулаа бэлэйл...

ЭНЭРХЫ СЭДХЭЛТЭЙ ЭГЭШЭМНАЙ

агатайгаар ажаллажа ябаа ха юм

Хөөрхэ, Вознесенковэ, Эдэрмэгэ, Леоновка нууриунуудаа бүридэһэн "Иаалга" гэжэ нэртэй колхозой түб болоһон Вознесенковэ нууринай тэрэ үедөө яһаа уужам харуул клуб соо, буряад драмын театр зүжэгөө харуулахан гэжэ дуулахадаа, зунай найхан сагта үдһэ хуряагын Сригадада ябажа байһан хүнүүд—хүгшэн, залуугүй—халуун ажалайнгаа һүүдэ ашаанай машина дээрэ багтажа ядатаргаа нуугаад, гэрэл туяагаар сасарһан жаргалай орон харахыа тэгүүдһэн мэтээр Вознесенковэ нуурин ерэжэ, чмар бэ даа зүжэгыг гайхалһан нүдөөр хаража, артистнуудай талаан бэлигыг найхалһан сэлгэжэ, хүжюүтэй, жаргалтай болонхой һүниин зоргоор дуугаа дуулаалдаһан. үбһэнэйнгөө бригада руу бусадан нэмди

Мүноо тэрэ сагаа дахяад наһаандаа оруулахад, урин дулаахан баярай мэдэрэл ухаан сэдхэлхемни жэгшэн!

Үнжэгэн сагаан арюухан сэдхэлтэй, үүрэй тодон мэтэ сарюухан харгы замтай Сэндэмэ Санжиевна Гончикова аһар 80 жэлэй саада тээ үзэсхэлэн найхан байгааһантай, үгшэн сээгэ наһаар надхалһан тала дайдаһтай, "урдуураа нэлбэрхэй нэбхсэн уулын" хормойдо орлоһон уран найхан холбоо үгэгэй Сагаан-Хушуун гэжэ газарта түрэхэн намтартай.

Хэтэ мүнхэдөө мэлмэрэн урдаа Хэжэнгэ гелойнгоо сөбөр тушалаг уһа уужа үндийһэн Сэндэмэ басагачан нуруулиин наһа хүсэжэ, түрүүн—Эдэрмэгтэ, һүүдээрн—Шэтын областиин Бада нууринда ном үзэжэ эхилбэшье, эрдэмтэ дээшлүүдхэсэ Хори нютагтай хүсэд бэшэ дунда нуруулиин б дахи класста нурахыа зорёо нэн.

1933 он... Эгээл тэрэ үедэ, гошолон хэлэбэл, 1932 ондо нээгдэһэн гүрэнэй мэргэжэлтэ буряад драмын театрай артист Чойжи-Нима Генинов уран найханай харалгада эдэрхитэйгээр хабаададаг Сэндэмэ басагачан талаан бэлигыг үндэрөөр сэгнэжэ. Улаан Үдын театральна техникумдэ орожо нурахынь, дурдахалһан юм.

Тиигэжэ Сэндэмэ басагачан Улаан-Үдэ ерээд, Чойжи-Нима Генинов Жүгдэр Пагбаин хоёрго шүдэг уншажа, дуу дуулажа, артист боломоор арга шадабарияа харуулжа

налгуулаад, театральна техникумдэ студентка болоо нэн. Хүдөө шотагһаа ерэхэн эдир залуухан Сэндэмэ басагачанай техникумдэ орожо нурахалһан үдэрһоонь хойно, ухаан сэдхэлхэдэнь хадуугдамаар хэды найхалтай һонин хүнүүд—дүршэл ехэтэй багшанар (эндэ нэн түрүүн актёртой арга шадабарийе мүлжэ нурудаг багша Николай Григорьевич Резников тухай дурдая), дайралдаагүйб даа?!

Жүгдэр түрэн дүрбэн жэл үнжэжэ, Сэндэмэ Гончикова 1938 оной июлиин 15-най үдэр мэргэжэлтэ буряад драмын театрай артистка боложо абтаа нэн. "Театральна техникум б хүн—3 хүбүүд, 3 басагад дүүргэжэ гараа нэмди. Иван Елизарович Мироновтай Россин Федерациин габьяата артистын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө нэн даа, артист ябахадаа, олон зүжэгүүдые найруулжа табья нэн; ГИТИС-тэ режиссёртой курсда нурулсаа бэлэй. Александр Игнатевич Бажеев соёл, искусствын талаар бэрхэ ударидагша болоо нэн, харин Валентина Замбыловна Баргуева... Валмиңай... түрэл театртаа олон жэлэй туршада костюмернэ цөхэй даргаар ажаллаһан юм даа,—гэжэ Сэндэмэ Санжиевна, зүрхэ сэдхэлхээ хүдэлгээн, дүрээр зурагуудаа намда харуулжа нуухадаа, хоороо нэн.

ТҮРЭЛХИИН ТАЛААНТАЙ

Нэрээшье, ямар гайхалтай һонин дүр-зурагууд гэшэнэб! Тэрэ холын үе сагта театральна искусствын дээдэ хэмжээндэ хүрэмөөр табигдалһан зүжэгүүд соһоо, хойно-хойноһоо үрдилдэн, эдэ дүрэнүүд харагдана: Вильям Шекспирэй

"Отелло"—Дездемона, Карло Гольдонийн "Хоёр тайжанарай зарса"—Клярича, Хоца Намсараевай "Тайшаагай тануур"—хатан Долгор, Николай Гоголийн "Намга абалга"—Агафья Тихоновна, Жамсо Тумуновай "Сэсэгмаа"—Сэсэгмаа, Чойжи-Нима Гениновэй "Соёлмаа, Баташулуун"—Уран-Гуа болон бусад. Дэлхэйн, ородой болон буряад драматургнуудай үлэснүүдтэ гүйсэдхэгдэһэн ролһнууд "намайе бү мартыг!" гэһишүү наһагдаба

Сэндэмэ Санжиевна Гончикова түрэлхиин талаан бэлигтэй, уран найхан тодо хурса хэлэтэй драмын артистка байхалһаа гадна, 1939 онһоо 1940 он болотор хүгжэмтэ-драмын театрай бэлэдэй бүлэгтэ ажаллаһан байна. (Энэ ушар намайе ехэтэ һонирхуулаа, гайхуулаа). 1940 ондо Эхэ ороймнай нислэл Москва хотодо үнжэргэгдэһэн түрүүшын буряад литература, искусствын декадын үедэ "Энхэ Булад баатар" гэжэ оперын "хатар-магтаалда", Аполлон Шадаев Гомбо Цыденжапов хоёрой "Баир" гэжэ хүгжэмтэ драмада, Петр Ильич Чайковскийн "Хун шубуута нуур" гэжэ баледтэ Эхын ролийе гүйсэдхэгдэһэн тухайнь бэшэхэдэ, омогорхол түрэхөөрлээ... Тиихэдэ 1943 ондо театрайнгаа анха түрүүн Монгол орон ошоходонь, Сэндэмэ Санжиевна эдэ зүжэгүүдтэ балерина зэргээрэ хабаадалсаа юм.

Гэхэтэй хамта, Сэндэмэ Санжиевна талаан бэлигтэ, хүсэ шадалаа Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай хүгжэлтын замда сүм зориулаа. Рольнууд, рольнууд... Даалгагдалһан роль бүхэн дээрээ, зүрхэ сэдхэлхээ хүдэлгэжэ, үдэр-һүниггүй ажаллаа, ажалайнь үрэ

дүн олоной үзэмжэдэ харагдалһан, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн образууд.

Тиигэжэ Гончикова олон залгаа жэлнүүдтэ Буряад орон соогуураа, Шэтын областиин Апын, Эрхүүгэй областиин Усть-Ордын округуудаар, мүн лэ Монгол ороноор (1965 он) Москва хотодо (1959 он—буряад 2-дохиг литература, искусствын декада, 1969 он—тоосоотс харалга), Хальмаг ороноор (1962 он) үнжэргэгдэһэн театрайнгаа аһи олон гастрольнуудта хабаадалсажа, дэлхэйн, ородой, илангаа буряад драматургийн үлэснүүдтэ элдэб һонин образуудые бүтээжэ, арад зоноо баясуулжа, жаргуулжа ябаал даа.

Хэды үндэр наһатай болобошье, үнжэрэн үни холын үйлэ хэрэгүүд болон алдар сууда гараһан зөхөөхы ажалтай хүнүүд тухай ямар һонор бодолоор, урма баяртайгаар хөөрөжэ һуугаа гэшэ нэм?! Харин мүнөө эндэ олон жэлэй хугасаа соо суг ажаллаһан артист нүхэдөө дурсан, режиссернуудаа магтан хөөрэхынье дамжуулахмни.

"ЗҮРХЫЕМНИ БАЯСУУЛАА..."

—Хайрата наһагдаха нүхэдөө... артистнараа... мүнөө дурсахада, зүрхэмни "шэм-шэм" гээд орхино даа... Арад зонийнгоо зол жаргалай түлөө, хожомой сагта ябжэн халбарха соёл болбосоролой түлөө... сар, морёоршье ябажа даа, ашаанай машина дээрэ нуугаадшые даа... хүйгыг хүйгэн гэнгүй, халууе халуун гэнгүй, зүжэг наадаа табича ябаһан зомди даа... Энээнэймнай аша габьяань гэхэ юм гү, тон ехээр омогорхон юумэмни юун бэ гэхэдэ, 1976 ондо түрэл театрайнгаа "академическэ" гэнэн үндэр нэрэ

Он жэлнүүд һубарин үнжэржэл байгаа. Тиигэжэ 1969 он ерэжэ, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театр Москва хото ошожо, алдар солотой МХАТ-ай филиал соо тоосоото гастрольо үнжэргэбэ. Тэндэ 5-6 удха түгэлдэр зүжэгүүд харуулагдажа, театр шэнжэлэгшэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртэбэшье, оршон үсын буряад эхэнэрнүүдэй эбразууд тухай хөөрөлдөөнэй болоходо, Бимба Галсанбвай "Эгигэл" гэжэ зүжэгтэ Сэндэмэ Санжиевнагай гүйсэдхэгдэһэн хүүхдөө, дорюун абари зантай, уран хошоо үгэтэй Гүнжэдэй дүрэ олоной һонирхол татажа, магтаалда хүртөө бэлэй.

Сэндэмэ Санжиевна Гончикова наһанайнгаа амаралтада гарахынгаа урда гээхэнэ, Хоца Намсараевай "Сэрэмпл" гэжэ зүжэгтэ баян Бадмын һамган боложо наадаа нэн. Энэл ажалаараа театрта дуратайшуулай зүрхэ сэдхэлхые үшөө дахин баясуулба. Зүб даа, баян Бадмын тунгаасагүй эрхэ һамганай, аяг ааша мартагдаха аал?! Энэл ха юм даа ёһотойл артистын жэшээ! Үе сагуудай үнжэрэн ошоошье һаань, талаан бэлигынь, тайзандээрэ бүтээһэн эбразуудын хүнэй сэдхэлдэ хадуугдажа, одон мэтээр ходоодо яларжа байдаг лэ!

Чингис ГУРҮЕВ, Буряад Республикын арадай артист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: К. Гольдонийн "Хоёр ноёдой зарса" гэнэн зүжэгтэ бэлигтэй артистнууд С. Гончикова (Клярича), Ц. Ринчинов (Сильвио), Ю. Шангина (Беатрича) гэгшэд наадана.

Гэрэйн архивһаа абтаһан зурагууд.

УЯХАН ДЭЛБЭ ЭМЭ СЭСЭГ ЭДЭР...

Сэнгүүхэн юм даа, сэнхир номин огторгойтой тоонто нютаг Эдэрмэгнай. Налагай бооритой хада гүбээнүүдэй хаяагаар үргы сэсэгэй халбарха хирээр, уняарта дайдымнай зэрэлгээтэн байхада, уянгата долгин тэнгэрийн уудамһаа шэнхинэн бэйдаг лэ. Эгээл энээхэн үеэр Хэжэнгэ голнай үбэлэйнгөө нойрһоо нэрихынгээ урдахана эрьедэнь тэнжэһэн эдир үринэрэйнгөө сэдхэлэй хүбшэргэйдэ урихан уянгаар нэбшээдэг юм даа.

Энээхэн үлгы дэмбэрэлын уяхан дэльбэтэ сэсэгээр тэдэнэй сэдхэлдэ халбаржа, арюухан хайгалаараа хүмүүни үринэрэй сэдхэлхые баясуулан үргэдэгын холо саанаһаа, магад үндэр холын түбһөө заяатайшые аалам? Иимэ гэрэлтэ оюун бэлигэй

ошото сэдхэлтэй энэ түбидэ түрэхэ заяанда хүртэхэ хуби ямар дэмбэрэлтэ үйлэнүүдхээ бүридэдэг хаб?

Энэ асуудал юртэмсэ дэлхэйн бүри урда саһаа, оюун ухаата хүн түрэлтэнэй бии болохо үеһөө сэсэшүүлэй ухаае хүлгүүлдэг хэбэртэйгшэ.

Тоонто нютагайм эрхим бэлигтэй аха үетэнэймнай түлөөлөгшэдэй нэгэн Сэндэмэ Санжиевна Гончикова хээтэйнгээ 80 наһанай оёе тэмдэглэжэ байгаа эдэ үдэрнүүдтэ иимэ бодолдо абтанабди даа.

Михаил БАТОИН, уран зохёолшо.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл
(1996 - 1997 онууд)

ХАВАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТУУЛАЙ НАРА

Буряад литэ	20	21	22	23	24	25	26
Европын литэ	8	9	10	11	12	13	14
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа һара понед.	Мягмар Марс вгарник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	баасан Солбон пятница	Бимбай Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнээ Үдэр	хүхэгшэн гайхай	улаан хулгана	улаагшан үхэр	шара бар	шарагшан туулай	сагаан луу	сагаагшан могой
Мэнгэ	5шара	4ногоон	3күхэ	2чара	1сагаан	Зулаан	8сагаан
Һуудал	хи	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	цула

Гарагай 2-то хуушанай 20 (апрелин 8).

Хүхэгшэн гахай, 5 шара мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, үрэнэ тариха, далага абаха, эм найруулха, буян үйлэдэхэ, аршаанаар бээе ариудхаха, шажанай һайндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн һайндэрлэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, абаһанаа бусааха, дасан (дуган) заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхан, ном арамнайлаха, ном оршуулха, ламын санаар хүртэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эрхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр нохой худалдажа абаха, суглаа зарлаха, тангариг абаха, һаһа барагшые хүдөөлүүлхэ, газар малтаха, зураг зураха, боогэй хэрэг бүтээхэ, городто хэрэг эрхилхэ, модо үндэһэтэйнь унагааха, бэри буулгаха, замда гараха, шэнэ хубсаһа үндэхэ, хэрэглээ газаршань гаргаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн байдал төхөөлдөхө.

Гарагай 3-да хуушанай 21 (апрелин 9).

Улаагшан хулгана, 4 ногоон мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, хяһа гаргаха, буян үйлэдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, найман луста мүргэхэ, тэрэндэ үргэл үргэхэ, шуһа ханаха, үүдэ гаргаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, нарай үхибүүдые эмшэлхэ, ламын санаар хүртэхэ, дасан, субарга, сэргэ бурхан, ном арамнайлаха, сангарил хэхэ, суглаа зарлаха, һаһа утадхалгын ном уншуулха, далага абаха, бисалгал үйлэдэхэ, буруу, даага эмнихэ, даагануудай дэлһэ, һүүл тайраха, үрэнэ тариха, дайсадые, ада шүдхэр дараха. Гэбэшые эм найруулха, замда гараха, хубсаһа эсхэхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, хүргэхэ, мал үүсэлхэ, үхибүү үргэжэ абаха, архи уугада, хүн дүрсээ алдаха, эблэрхэ, хэлсээ хэхэ, ном оршуулха, бага үхибүүдые гэрһээ гаргажа, ондоо тээшэнь эльбэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 4-дэ хуушанай 22 (апрелин 10).

Улаагшан үхэр, 3 күхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Бурхан бүтээхэ, дасан, субарга бодхоохо, һаһа утадхалгын ном уншуулха, далага абаха, эд бараа бүтээхэ, зурхай шудалха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, наһанай хэшэг арьбажуулха, аршаанаар ариудхаха, эм найруулха, түрэл садан болохо, үзэг шудалха, уранай онол аргада һураха, андалдаа хэхэ, нүүхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, үхэр худалдаха, хутага зэбсэг дархалха, тангаригаа болоулха, эльбэ дараха, лусуудта үргэл үргэхэ, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура бурханда мүргэхэ, бэрин хэрэг бүтээхэ, модо хюрөөдэхэ, сабшаха, һубаг малтаха, гэрэй һуури табиха, һаһа барагшые хүдөөлүүлхэ, хэрэг үүхэ малтаха, замда гараха гэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэн ундан эльбэг оллохо.

Гарагай 5-да хуушанай 23 (апрелин 11).

Шара бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Һаһа утадхалгын ном уншуулха, далага абаха, дасан, субарга, бурхан, ном арамнайлаха, абаһанаа тэхэрюулхэ, городто хэрэг бүтээхэ, мал үүсэлхэ, модо сабшаха, тангаригаа болоулха, агнаха, ада шүдхэр зайлуулха, хараал сараха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, үзэг шудалха, ном уншаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, эм найруулха, үрэнэ тариха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр һаһа барагшын хэрэг бүтээхэ, угаал хэхэ, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльбэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан, эдеэн, ундан оллохо.

Гарагай 6-да хуушанай 24 (апрелин 12).

Шарагшан туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, аршаанаар угааха, лусуудта үргэл үргэхэ, тэнгэри тахиха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, номой сахюуса хуруулха, эм найруулха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, шэнэ газарта гэр бариха, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, мал

адууһаа онсо һайнаар харууһалха, ехэ хүниие бараалхаха, буян үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэтэй хамта үхибүү хүлдэ оруулха, бишыхан үхибүүдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь эльбэ, үбшэ аргалжа эхилхэ, дасанай һуури табиха, дасан, субарга, бурхан арамнайлаха, нүүхэ, худалдаа наймаа хэхэ, шорой шулуу хүдэлгэхэ, модо отолхо, гэрһээ хэрэглэл гаргаха мэтын үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 7-до хуушанай 25 (апрелин 13). Хандаманарай үдэр.

Сагаан луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бисалгал хэхэ, далага абаха, лусуудта үргэл үргэхэ, абаһанаа бусааха, буян үйлэдэхэ, гэр бариха, бууса гүхээрхэ, эм найруулха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа, үрэнэ тариха, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, һаһа утадхалгын ном уншуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин хадаг табиха, бэри буулгаха, һала, онгосо дархалха, хүүргэ бариха, шуһа ханаха, тоонихэ, ехэ уһа гатаалха, заһаһа бариха гэхэ мэтые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нодонэй хараа муудаха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 26 (апрелин 14).

Сагаагшан могой, 8 сагаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, аршаанаар угааха, сан табиха, далага абаха, сахюуса хуруулха, эм найруулха, шэнэ гэр бариха, ваджрын ёһо бүтээхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа, субарга, бурхан бүтээхэ, тараг бэрихэ, айраг халааха, мори (сар) һургаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр малгай, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса гүхээрхэ, бэрин хэрэг бүтээхэ, һаһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрһээ хэрэглэл гаргаха, засагаа хэрэглэн, хүниие доромжлохо, гүрэм уншуулха, ехэ хэрэг эрхилхэ, ном уншаха, мяха шараха, тоһо хайлуулха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха гэдэг.

Спорт

ТОБШОХОНООР...

ДЗИОДО. Спортын энэ зүйлөөр эдиришүүлэй дунда Улаан-Үдын түрүү һуури эзэлхын түлөө нээмэл мүрссөөн һаяхан нийслэл хотын Хүүгэдэй болон эдиришүүлэй уран бэлтгэй байшан соо болобо. Улаан-Үдэ, Шэтэ, Шелеховэ, Эрхүү хотонуудай 130 эдир хүбүүд хабааһан байгаа. Эдир спортсменуудай яһаа һайн арга дүрэтэй, бар хүсэтэй боложо байһые мүрссөөн гэршэлэн харуулба. Павел Золотов мүрссөөнэй эрхим бэрхэ спортсмен гэжэ тоологдоо. Александр Сысов гоё һайхан арга дүрэтэй байһанайнгаа түлөө тусхай шанда хүртэбэ.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ.

Россин Федерациин суглуулагдамал командын гешүүд эдэ үдэрнүүдтэ Кыргызстанай үндэр хада ууладахи спортын бааза дээрэ хорилго бэлэдхэл гаража байна. Уласхоорондын классай спортын мастернууд—Буряадай гүрэнэй университетэй оюутан

Сергей Федотов, Улаан-Үдын гарнизонной сэрэгэй алба хаагша Наталья Соломинская гэгшэд Россин Федерациин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагданхай. Кроссой урилдаагаар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө апрелин 13-да Даниин нийслэл Копенгаген хотодо үнгэртэгдэхэ мүрссөөндэ хабаадаха зорилготойгоор хорилго бэлэдхэл хэжэ байна.

ФУТБОЛ. Республикын нийслэл хотын физкультура болон спортын комитетэй "Тэрэнги" гэжэ шанда хүртэхын түлөө футболоор Улаан-Үдэ хотын нээмэл мүрссөөн эхилб гэжэ мэдээсээ һомди. Түрүүшын уулзалгануудта "Импульс" "Локомотивай" хоёрдох командатай наадахадаа, 3:0 тоотойгоор илаба. Нэгэдэхи турта "Мотор", АВРЗ-гэй спортын клубай Зүүн Сибириин технологическа университетэй команданууд илажа гараһан байха юм.

Ж. БАТОМУНКОЕВ.

Зуһаландаа газарай эдээ ургуулагшадта

РЕДИС - ЭГЭЭЛ ЭРТЫН ЭДЕЭН

Дүршэл багатай огород таригшад "яагаад шэмэтэй газарай эдээ ургуулахад, тариханин мүртгэйгөөр урғанайгүй" гэжэ гелхордог. Илангаяа энэ редисэ хабаатай.

Редис ургуулгын дүй дүршэлһөө хубаалдаһуу. Редис хадаа хүйтэнһөө айдаггүй, уһанда дуратай урғамал юм. 2-3 градус дулаанда редисэй үрэнэ урғажа эхилдэг. Бүри дулаанда, 12-15 градуста, 3-6 хоног урид эшэнь бултайдаг.

Эшэнь һайнаар урғашын, үрэ эдеэнэйнь хүсэд эдеэнэйнь тула 18-20 градус дулаан хэрэгтэй юм. Һая бултайһан эшэхэнүүдын 3-4 градус хүртээр хүйтэниие тэсэхэ аргатай байһаные, саашаа муугаар урғадг. Тимэһээ һая урғанан эшэхэнүүдын дааруулангүй байһые оролдохо хэрэгтэй. Хэрбээ муугаар уһалдаг байһалтай, мүн ээ эдеэнэйнь жэжэ, хагуу болошодог.

Редис хужартай хурьһэндэ дургагүй юм. Азодоор дугадаһан ушарта үр эдеэн мүн ээ муугаар урғадг. Намаануудын жэжэхэнүүд ягаагтар үнгэтэй байдаг. Иимэ редисһээ ямаршые урғаса абадаггүй.

Тимэһээ үржэл һайнтай, һайса элдүүрилэгдэһэн, паратай дулаан газарай хурьһэндэ редис хуулгагдаха ёһотой. Томо редис ургуулгын тула сохом 10-13 часай турнада паранай элнэ доро байһаар газар шэлэжэ хуулагдагди. Зунай үдэрэй утада, үдэһын 8 сагһаа редисэй далан дээгүүрээ тусхай хушалта татадагбн. Шабын түмэр татажа, паранай гэрэл табидаггүй материалаар нэмэрээд, хушалта хэдэгби. Хушалтаһа үглоонэй 7 сагта абаха хэрэгтэй.

Баян урғаса абахын тула томо, 2-2,5 миллиметр хэмжөөнэй үрэнэ илгажа, таридог юм. Урда жэлдэ хуряһан урғасаһаа эгээл һайн үрэнүүдые илгажа абахада һайн. "Рубин", "заря", "красный великан", "гигант", "дунганский" сортиуд манай уларьһада таарадаг. Урда жэлүүдтэ бриквэ, репэ, турнепс, капуста тарихан газарта редис яшые хуулгажа болохогүй.

Хурьһээ намарһаа бэлдэдэг байгты. Газараа онгилхоһоо урид дүрбэлжэн метр бүхэндэ 4-5 килограмм шэбхэ оруулагбн. Хэрбээ хурьһэнэйнь элһэлиг һаа, 7-8 килограмм шахуу шэбхэ оруулха хэрэгтэй. Гадна дүрбэлжэн метр бүхэндэ 1-1 томо халбага суперфосфат, сернокислэ кали оруулжа, үтэгжүүлхэт.

Хабартаа дүрбэлжэн метр бүхэндэ багахан 2 халбага аммиагэй селитрэ, 1 томо халбага модондой үнэнэ холижо худхадгбн. Иигэжэ далангуудаа бэлдэдэ, тарихаһа 7 хоног урид уһалхадаа эдэй купоростой уһа хэрэглэхэт. 10 литр уһан соо 1 багахан халбага эдэй купорос холижо худхадгат.

Апрелин һүүд багта гү, али майн эхээр (морхообтол адди) редис нээмэл хурьһэндэ хуулгагдадаг. Тендичэ гү, али парник соо апрелин тэн багаар тарихада болохо. Эртүүр эдэшэдэг сортиудые хоорондон 6-8 сантиметр талатайгаар 1,5-3 сантиметр гүнзэгыгөөр таридог. Оройһоог эдэшэдэг һааны, 10-12 сантиметр зайтайгаар хуулгадат. 10-15 үдэрэй талатайгаар хэдэн дахин редис тарихалтай, бүхэй зуидаа үрэ эдеэнэйнь абажа байха.

Үдэр бүри уһалхаһаа гадна, эшээнэй һүүлээр гү, али бороотой һүүлээр хурьһэнь дүмүүхэнээр онгилхо, һэрхийлгэхэ шухала. Эртүүр эдэшэдэг редис ("рубин", "заря") 25-30 үдэр соо эдэшэдэг. харин "гигант", "красный великан", "дунганский" сортиуд 40-45 үдэрэй турнада эдэшээд байдаг.

А. МУНГАЛОВА, агроном.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>1 Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.</p> <p>РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г.Х., ДОНДОГОЙ Ц.Ц., ЖИН ЖИГТОВ Б.М. (харюусалгата секретарь), ОЧПРОВ С.Д., ПИНТАЕВ В.П. (хэблэгтэй директор), РИПЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБИДЦОВА Т.В.</p>	<p>Манай адрес:</p> <p>670000, Улаан-Үдэ, Каландаринивилин үйлэ, 23. "Буряад үнэн" газетын редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4170. Хэблэгдэ тушаалдаһан саг 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэлһэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрицхэлдэ абтанхай Заказ № 7736.</p>
---	---	--	---

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, таһатууд, нийснэй-политическэ - 2-55-97 (даагшан), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшан), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлтой, эрдэмтэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшан), 2-57-63, олошнитын хүдэмжирин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшан), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнуудтэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнууд: Агнискда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бүхтэлгери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.